

Lunds Universitet

Historiska institutionen

HIS K01 vt-10

Examinator: Hanne Sanders

Handledare: Johan Östling

Datum: 7/6 2010

Paradoxen Sture Bolin

– ”världsstjärna” eller ”rasist”?

Tobias Wetterlöv

19820704

Innehållsförteckning

1 Inledning, syfte och frågeställning	3
1.1 Syfte och frågeställning.....	4
2 Historisk kontext	5
2.1 Sveriges Nationella Ungdomsförbund och Nationella Förbund	5
2.2 Lundakonservatismen.....	6
2.3 Sture Bolin.....	7
3 Forskningsläge och teoretisk tolkningsram	8
3.1 Teoretisk ramverk	11
4 Källor och metod	13
4.1 Material och källkritik	13
4.1.1 Politiska skrifter:	13
4.1.1.1 Nationell samling	13
4.1.1.2 Efterlämnade politiska tal, Heimdal 1928, SNUoNF 1934, Sverige på vakt 1940.....	13
4.1.2 Samtidens bild	14
4.1.2.1 Breven:	14
4.1.2.2 Nekrologerna	14
4.2 Metod	16
5 Politisk uppfattning och samtidens bild	17
5.1 Politiska skrifter	17
5.1.1 Nationell samling	17
5.1.1.1 Konservatism.....	17
5.1.1.2 Torstendahls och Oredssons källor	25

5.1.2 Efterlämnade politiska tal.....	29
5.1.2.1 Heimdal, 1928	29
5.1.2.2 SNUoNF, 1934.....	35
5.1.2.3 Sverige på vakt, 1940	40
5.2 Samtidens bild.....	41
5.2.1 Brevet	41
5.2.2 Nekrologerna.....	43
6 Diskussion och slutdiskussion.....	46
6.1 Slutdiskussion.....	50
Källor och referenser	53
Tryckt material	53
<i>Litteratur</i>	53
<i>Tidningar, tidsskrifter och årsböcker</i>	54
Otryckt material.....	54
<i>Offentliga arkiv</i>	54
<i>Hemsidor</i>	54

1 Inledning, syfte och frågeställning

I min B-uppsats skrev jag om de polsktalande förintelseöverlevares vittnesmål som samlades in i de olika uppsamlingslägren i Sydsverige kort efter andra världskrigets slut, och som går under namnet *Polska källinstitutet*. Det material som ingår i källinstitutet är det som kulturen i Lund har byggt sin utställning *Röster från Ravensbrück* på, och som Universitetsbiblioteket i Lund – i ett projekt med samma namn – försöker digitalisera.¹ Deras historier kan lakoniskt sägas vara högst otrevliga att läsa, och därför att arbeta med, varför jag bestämde mig för att inte fortsätta arbeta med detta i mina ögon mycket viktiga material.

Den person som var vetenskapligt ansvarig för arbetet med att samla in förintelseöverlevarnas vittnesmål var Sture Bolin, historieprofessor i Lund vid denna tid. Den bild jag fick av honom under mitt uppsatsarbete var av en person som var driven att få fram sanningen om lägersystemen och det omänskliga lidandet där, för att kunna ställa folk inför rätta samt för att inte senare generationer skulle glömma bort vad som faktiskt skedde. En person som med hjälp av de vetenskapliga redskap han satte upp skulle säkerställa att materialet som samlades in inte skulle kunna ifrågasättas, utan vara så objektivt så långt det bara var möjligt.

När jag så började fundera på vad min C-uppsats egentligen skulle ta sig an för område, så tyckte jag att svenska fascisters eventuella samröre med brittiska fascister under 1930-talet var en intressant utgångspunkt att arbeta med. Mest eftersom jag aldrig har hört talas om just dessa kontakter ens förekom. Av detta blev det dock intet, men redan när jag först inledde arbetet med detta så fick jag en chock. En historiker som specialiserat sig på den svenska fascismen under denna tid menade i ett e-mail att jag kanske skulle försöka se om inte Sveriges Nationella Ungdomsförbunds (SNU) Lundasektion, under Sture Bolin, eventuellt hade dessa kontakter.

Det var fascinerande att få den bild som byggts upp av en persons integritet så ifrågasatt, utan att detta ens var meningen. Mitt intresse för personen Sture Bolin växte givetvis och jag började fundera på om det inte var möjligt att skriva något om honom. Vem var denna

---

¹Röster från Ravensbrück:
http://www.kulturen.com/02_just_nu/04_permanenta_utställningar/Ravensbruck/Ravensbruck/index.htm, Röster från Ravensbrück: <http://www3.ub.lu.se/ravensbruck/>.

människa som just blivit såsom ett enigma för mig? När jag så satte mig vid datorn för att inleda min undersökning om Sture Bolin så fick jag vid min första googlesökning syn på att hans arkiv på Lunds Universitetsbibliotek listades under ”Diverse arkiv med nationalsocialistiskt material”² på Tobias Hübinettes hemsida. Detta ledde mig vidare i mitt intresse för denne person. Jag fick då reda på att förutom att figurera i Hübinettes bok, *Nationalsocialismen i Sverige. Medlemmar och sympatisörer 1931-45*, att han även pekats ut som ”rasist” under sin tid i SNU under 1920- och 30-talet av Sverker Oredsson, professor emeritus i Lund. Kunde min bild av honom verkligen vara så fel, frågade jag mig själv.³

1.1 Syfte och frågeställning

Min undersökning tar avstamp i den fråga som jag formulerade ovan och den kommer därför att fokusera på Sture Bolins politiska åskådning och hur den kommer till uttryck i skrifter och tal under den berörda tiden, det vill säga 1920- och 30-talen, samt även 1940-talet eftersom han står listad som nationalsocialist eller sympatisör i Hübinettes bok. Arbetet kommer även att kompletteras med den bild som andra under hans samtid har av honom fram till hans död, för att försöka utröna om den bild som ges av honom såsom rasist eller nationalsocialist stämmer, eller om min ovan redovisade tidigare bild ligger närmare sanningen. Denna biografiska studie kommer även ligga till grund för mer allmänna resonemang om hur samhällen behandlar individer som drabbas av negativa associationer. Eller närmare bestämt:

1. a) Vilken politisk orientering hade Sture Bolin under 1920- och 30-talen?
  - b) Vilken politisk orientering ansåg Bolins samtid honom ha under och efter andra världskriget?
  - c) Hur såg Bolins förhållande till antisemitism ut?
2. När formades synen på Sture Bolin såsom nazianstucken eller rasist, och vad kan detta säga oss om de stigman som kan drabba människor i samhället?

---

²Hübinette, Tobias, Hemsida:

<http://www.tobiashubINETTE.se/arkiv.pdf>

³Hübinette, Tobias, *Nationalsocialismen i Sverige – Medlemmar och sympatisörer 1931-45*, Stockholm, 2002, s. 493., Oredsson, Sverker, *Lunds universitet under andra världskriget. Motsättningar, debatter och hjälpinsatser*, Lund, 1996, s. 131.

2 Historisk kontext

2.1 Sveriges Nationella Ungdomsförbund och Nationella Förbund

Ur den konservativism som frodades under 1800-talets sista årtionden och under det tidiga 1900-talet, med nationella mål och en försvarsvänlig inställning, föddes Sveriges Nationella Ungdomsförbund (SNU) år 1915 i Stockholm. Dess första ordförande blev fil dr Karl Hildebrand – som under tiden satt som riksdagsman för högern – och dess främsta ideologiska inspiratörer fann de i så disparata uppfattningar som Harald Hjärnes och Rudolf Kjälléns. Redan från dess begynnelse var förbundet fullständigt fristående från högern och antog ett eget program, ingående bland annat verkande för fosterlandskärlek och ett betryggande försvar. Redan år 1918 hade förbundet 80 anslutna avdelningar räknandes cirka 6 000 medlemmar. Under 1920-talet konsoliderades SNU:s ställning som en betydande unghögerorganisation, och deras ideologiska bas breddades även då Lundaakademikerna i den Nationella Studentklubben fick gradvis inflytande från mitten av 1920-talet och framåt. År 1928 hade partiet avancerat till att under valåret locka till sig hela 24 879 medlemmar.⁴ Efter kontakter med bland andra den framväxande nationalsocialismen i Tyskland började förbundet gradvis att radikaliserats mot slutet av 1920-talet. Under tidigt 1930-tal började situationen bli ohållbar för Allmänna Valmansförbundet (AV) och år 1934 kom det till sist en brytning mellan dem och SNU, varför AV helt sonika startade en egen ungdomsorganisation.⁵

Året 1934 ombildades Sveriges Nationella Ungdomsförbund till att bli Sveriges Nationella Förbund (SNF). Namnbytet indikerade att man tänkte ställa upp i allmänna val som ett reguljärt parti, och vid ombildandet gick det även över tre riksdagsmän från högerpartiet. Detta gjorde att de fick en plattform i riksdagen redan från början, vilket andra högerextrema partier och nazistpartier inte kunde konkurrera med. Det var även under denna tid – mitten på 1930-talet – som partiet hade sin största uppslutning med ett medlemsantal på över 40 000 människor. Redan i valet 1936 försvann dock denna plattform då ingen av de tre riksdagskandidaterna blev återvalda. Under denna tid kan partiet karakteriseras som högerextremistiskt, men förbundet orienterade sig kontinuerligt mot nazityskland, en

---

⁴ Wärenstam, Eric, *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och högern 1928 till 1934*, Stockholm, 1965, s. 1ff, 25.

⁵ Berggren, Lena *Mellan konservatism och nationalsocialism - Sveriges Nationella Förbund 1930-1990*, s. 1f.
Hennes projektansökan återfinnes nedan:
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.idesam.umu.se/digitalAssets/6/6783_berggren_lena_snf_sve.pdf

utveckling som kulminerade år 1940 via två händelser. Först skiftet på förbundsordförandeposten, då Elmo Lindholm fick stå tillbaka för Sven-Erik Sandström – som visde sig vara en svag ledare – och förste vice ordförande blev Per Engdahl. Detta gjorde att Engdahl, som var tyskvänlig, fick mer inflytande över partiet. Därefter hölls under den 28 och 29 september ett slutet möte som arrangerades av SNF. Medverkande i mötet var flera nazistorganisationer, bland dem var Svensk Socialistisk Samling, och målet var att försöka ena sig under en nationell opposition. Någon sådan kom dock aldrig till, men resultatet blev att SNF framöver orienterade sig i nationalsocialistisk riktning. Efter år 1941 bröt sig Per Engdahl ut ur SNF och skapade just organisationen Nationell Opposition, och det var inte förrän 1980 som han återkom till förbundet. Då som dess ordförande, vilket gav upphov till en splittring av förbundet.⁶

2.2 Lundakonservatismen

Denna form av konservatism växte fram under åren 1918-1923, då Lunds Nationella Studentklubb anlades, och präglades av en säregen ideologi, med ett eget autonomt ledarskikt. Ledarskiktet bestod av bland andra Elmo Lindholm, Sture Bolin och Bo Hasselrot. De gav även ut en egen tidning som hette *Nationell Samling*, mellan åren 1920-1924. Denna skilde sig från andra konservativa kretsar framförallt på grund av att det program som den lanserade var mycket aggressiv och reaktionär. De var framförallt antiliberala och kulturradikalfientiga, vilket enligt deras ordförande Elmo Lindholm berodde dels på att de inte hade någon äldre tradition att falla tillbaka på, dels att kulturradikalerna var mycket starka vid denna tiden i Lunds studentvärld. Gentemot högerpartiet ställde Lundakonservatismens företrädare sig fritt, emedan de inom SNU kom att få en stark ställning.⁷

De kom främst att koncentrera sig på idépolitiskt tänkande och deras främste ideologiska källor var dels de svenska från den Kjéllenska unghögern, och dels – vilket speciellt gäller Sture Bolin, Elmo Lindholm och Bo Hasselrot – av den franska reaktionens och reaktionära författarna Joseph de Maistre, Maurice Barrés samt Charles Maurras. Joseph de Maistre var en av den så kallade *reaktionens* främste företrädare, som såg sig själv och den form av

---

⁶ Berggren, Lena *Mellan konservatism och nationalsocialism - Sveriges Nationella Förbund 1930-1990*, s. 1f. Hennes projektansökan återfinnes nedan: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.idesam.umu.se/digitalAssets/6/6783_berggren_lena_snf_sve.pdf. Löw, Helene, *Hakkorset och Wasakarven. En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924-1950*, Göteborg, 1990, s. 110, 114.

⁷ Wärenstam, Eric, *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och högern 1928 till 1934*, Stockholm, 1965, s. 8ff.

ultrakonservatism han stod för som likvärdig med den så kallade *l'ancien régime* i Frankrike. Denna form av konservatism bestod främst av en samhällssyn där den uppfattas som en helhet där familjen, provinsen och kyrkan, med en påve som var definitionsmässigt ofelbar, sågs som delar av samhällskroppen, med monarken som en naturlig samlande kraft. Emedan Barrés och Maurras byggde vidare på de Maistre samtidigt som de framförde egna idéer om bland annat nationell gemenskap, och monarkins återupprättande i Frankrike.⁸

2.3 Sture Bolin

Han föddes under året 1900 och levde hela sitt liv i Skåne, tills hans död år 1963. Vid 19 års ålder skrev han in sig vid Lunds Universitet för studier. Efter att tidigare ha gått en naturvetenskaplig linje så föll ämnesvalet till slut på historia, vilket han sedan fortsatte arbeta med i hela sitt liv. Under dessa tidiga studentår kom han att bli en av ledarna för den Nationella Studentklubben i Lund, och en av förgrundsfigurerna i den så kallade Lundakonservatismen. I SNU – som Studentklubben var ansluten till – och senare SNF var han medlem och aktiv i drygt 20 år, innan han år 1940 lämnade dem. 1945, andra världskrigets sista år, var han istället med och startade en liberal studentorganisation i Lund.⁹

Bolin gjorde en sällsynt snabb karriär för att vara historiker och disputerade redan vid 26 års ålder, för att därefter bli docent samma år, och erhålla sin professur år 1938. Under tiden som professor grundade han Lunds Universitets Historiska Institution, och lyckades då tillskansa sig de byggnader där institutionen än idag befinner sig. Hans specialitet var numismatiken och hans främsta forskningsområden var så varierade som myntförhållanden under senantik och medeltid, samhällsstrukturen och berättande källor under Nordens tidiga medeltid, samt andra världskrigets utbrott och genesis. Det var främst på det första området han gjorde sig ett namn.¹⁰

---

⁸ Wärenstam, Eric, *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och högern 1928 till 1934*, Stockholm, 1965, s. 10.,

A brief biography of Joseph de Maistre:

<http://www.umanitoba.ca/faculties/arts/history/maistre/maistrebio.html>

⁹ Odén, Birgitta, ”Sture Bolin. ’En världsstjärna’ inom historieforskningen”, red. Björk, Ragnar & Johansson, W., Alf, *Svenska Historiker. Från medeltid till våra dagar*, Stockholm, 2009, s. 514ff.

¹⁰ Ibid., s. 515., Rosén, Jerker, ”Sture Bolin. Minnesord”, *Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. Årsberättelse 1962-63*, Lund, 1963, s. 27f.

3 Forskningsläge och teoretisk tolkningsram

Standardverket om SNU är Eric Wärenstams avhandling från 1965 *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och högern 1928 till 1934*. I denna avhandling drar Wärenstam slutsatserna att Allmänna Valmansförbundet (AV) år 1934 bröt med SNU till följd av deras kontakter med det nationalsocialistiska partiet i Tyskland, då AV uppfattade det som att SNU utvecklades i nazistisk riktning. Det var alltså främst ideologiska skillnader som låg bakom separationen, enligt honom. Mot denna uppfattning polemiserar Rolf Torstendahls bok *Mellan nykonservatism och liberalism, Idébrytningar inom högern och bondepartierna 1918–1934*, som kom 1969. Där postulerar författaren att det fanns betydligt fler och mer intrikata förklaringar till varför brytningen kom till, varav framförallt hur den ekonomiska politiken skulle se ut var en klar skiljelinje dem emellan, medan de ideologiska förklaringarna ställs i bakgrunden.

Det kan låta märkligt, men det är faktiskt så att ingen senare forskning efter Wärenstams avhandling intresserat sig enbart för denna grupp. Den senare forskning som gjorts har endast delvis involverat SNU och har istället fokuserat på partiet efter brytningen 1934 och namnbytet till SNF. Den har även gjorts i relation till den svenska nazismen under denna tid vilket ”något felaktigt har bidragit till att SNF setts som ett nazistparti”¹¹, enligt Berggren. Denna senare forskning inkluderar Wärenstams *Fascismen och nazismen i Sverige 1920-1940*, som kom redan 1970, året efter Torstendahls bok. Även Helene Lööws *Hakkorset och Wasakärven. En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924-1950* från 1990 tar kortfattat upp SNF, samt även Karl N. A. Nilssons *Svensk överklassnazism 1930-1945* från 1996, för att bara nämna några.

Vad gäller Sture Bolin har det bedrivits en del forskning relaterade till hans tid i SNU/SNF, men även om hans person samt hans vetenskapliga gärning. Den förste som tar upp Sture Bolins roll i SNU är Wärenstam i nämnda *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och högern 1928 till 1934*, där han förekommer på ett antal sidor och beskriver hans olika aktiviteter inom

---

¹¹Berggren, Lena *Mellan konservatism och nationalsocialism - Sveriges Nationella Förbund 1930-1990*, s. 3. Hennes projektansökan återfinnes nedan:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.idesam.umu.se/digitalAssets/6/6783_berggren_lena_snf_sve.pdf

förbundet. Bland annat tar han upp hans roll i grundandet av Nationella Ungdomsförbundet i Lund år 1918 där han var en del av ledarskapet. Han tar även upp Bolins, och hans kolleger i Lund, vurmännen för olika franska reaktionärer, framförallt de Maistre, Barrés och Maurras, vilket under Ruhrockupationen 1923 fick honom att försvara den franska ståndpunkten gentemot andra i den skånska unghögerrörelsen som istället intog en tyskvänlig linje.

Företrädarna för Lundakonservatismen, menar Wärenstam, intog en stark ställning inom SNU och 1924 invaldes Sture Bolin i förbundsstyrelsen. Som ledamot av förbundsstyrelsen yttrade sig Bolin om ett nytt principprogram 1929, då han tillsammans med Elmo Lindholm framhöll att kungen skulle agera som folkets ledare, regeringsmakten stärkas på riksdagens bekostnad, vars roll istället skulle bli att kontrollera regeringen men inte själv styra. Wärenstam framhåller att det sätt att styra som Bolin och Lindholm anför tar avstamp i den tidigare styrelseformen för kungadömet, samt att detta i sin tur var påverkat av de franska reaktionära idéer de tagit till sig. Den nya form av riksdag de anför, anlagd på korporativistisk grund, anser han tyder på att även fascistiskt tankegods letat sig in i deras föreställda nya politik.

Sture Bolins höga ställning inom SNU bekräftas av att han 1933 utsågs till att vara med i kommittén för utarbetande av förslag till en ny författning, grundad på ovanstående idéer. För honom innebar denna nya revision en chans att skapa en propagandaplattform som skulle dra till sig människor och skapa en ”folkrörelse, som vände sig mot klasssystemet”¹². Denna plattform och folkrörelse behövdes för att kunna stödja en ny nationell regering, vilket i sin tur krävdes då, enligt Bolin, det liberala systemet höll på att kollapsa.

Till skillnad från Wärenstam så tar Torstendahl i sin anförda bok upp Bolins antisemitism, då han gör en exposé över rasistiska tankeelement inom högerpartierna. Det som var unikt med Bolin, enligt Torstendahl, var att han var en av få i den svenska högern som försökte placera in rasbiologiska idéer just i ett ideologiskt sammanhang där han såg det som viktigt för konservativa värden. Därför framhäver Bolin att rasfrågan och det judiska problemet var viktiga för den nationella studentklubben i Lund. Torstendahls kommentarer låter sig svårligen beskrivas och återges därför enligt följande:

”Argumentet var, att klubben ville vara nationell, och det innebar att hävda det egna inåt och utåt, och bland »det egna» intog »den egna rasen» en framskjuten plats. Betoningen av rastänkandet var påfallande – men

---

¹² Wärenstam, Eric, *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och högern 1928 till 1934*, Stockholm, 1965, s. 224.

det var fråga om en avledd värdering ur det »nationella» övertärdet. Nationalism i allmän mening var högsta princip.”¹³

Mellan Torstendahls bok från 1969 och 1996, då Sverker Oredsson kom ut med sin bok om *Lunds Universitet under andra världskriget. Motsättningar, debatter och hjälpsatser*, finns det mig veterligen ingen forskning som tagit upp just Bolin eller hans eventuella antisemitiska föreställningar. Den bild som framkommer i Oredssons framställning är lite annorlunda från Torstendahls och för att inte riskera att misstolka honom, återger jag denna syn med hans egna ord: ”[...] Sture Bolin hade under 1920-talet och en stor del av 1930-talet varit en aktiv antidemokrat, rasist och bl a ideolog för Sveriges nationella ungdomsförbund.”¹⁴ Detta kan på ytan låta som om både Torstendahl och Oredsson ger samma bild av honom, men det finns, menar jag, en kvalitativ skillnad i deras respektive framställningar av honom. Detta manifesterar sig framförallt i att Torstendahl beskriver det som att Bolin hade *antisemitiska föreställningar*, då han skriver att ”[i]nslag av rasbiologiskt tänkande – då närmast av antisemitiskt art [...] förekom [...] bl.a. betonades antisemitismen som något viktigt i den konservativa ideologin av Sture Bolin 1923”¹⁵, medan Oredsson uttryckligen kallar honom *rasist*. Torstendahls framställning är inte *ad hominem*, den säger inte något om människan Sture Bolin, medan Oredssons gör just det.

I ett biografiskt verk från 2009 skriver Birgitta Odén en artikel med titeln ”Sture Bolin. En ’världsstjärna’ inom historieforskningen”. I denna återger hon Bolins vetenskapliga karriär och hans gärning samt tar kortfattat upp hans politiska åskådningar. Hon återknyter där främst till Torstendahls genomgång av hans politiska uppfattningar såsom extremkonservativ med förebilder främst hos äldre franska författare, men även i fascistiska idéer från Italien. Vad gäller hans tillskrivna antisemitiska åsikter skriver hon: ”[a]tt han varit tyskoriterad antisemit är däremot en så kallad faktoid, ett obevisat försanthållande med stor spridningsförmåga.”¹⁶ Hon återger inte här vem som fört fram denna anklagelse, men jag läser

---

¹³ Torstendahl, Rolf, *Mellan nykonservatism och liberalism. Idébrytningar inom högern och bondepartierna 1918–1934*, Uppsala, 1969, s. 149.

¹⁴ Oredsson, Sverker, *Lunds universitet under andra världskriget. Motsättningar, debatter och hjälpsatser*, Lund, 1996, s. 131f.

¹⁵ Torstendahl, Rolf, *Mellan nykonservatism och liberalism. Idébrytningar inom högern och bondepartierna 1918–1934*, Uppsala, 1969, s. 145.

¹⁶ Odén, Birgitta, ”Sture Bolin. ’En världsstjärna’ inom historieforskningen”, red. Björk, Ragnar & Johansson, W., Alf, *Svenska Historiker. Från medeltid till våra dagar*, Stockholm, 2009, s. 521.

det som en tydlig polemik mot Oredssons framställning av Bolins åsikter. Det föreligger dock en inte alltför empatisk läsning av hans text eftersom han faktiskt skriver såhär:

”Det har sagts, att flera av dessa lundakonservativa var franskorienterade. Sanningen är väl närmast den, att de i allra högsta grad gillade det kejsrerliga Tyskland men att de inte hade något till övers för Weimarrepubliken. Sture Bolin var sålunda 1923 positiv till den franska Ruhrockupationen, för enligt hans uppfattning var det inte germaner utan semiter som styrde Tyskland och kämpade i Ruhr. En seger för Tyskland skulle enligt Bolin innebära en seger för fackföreningarna och semitkapitalet.”¹⁷

Det är alltså inte så att Oredsson påstår att Sture Bolin var en *tyskorienterad antisemit*. Däremot menar han att Bolin egentligen inte var franskorienterad utan tyckte om Tyskland, men inte Weimarrepubliken som han kopplade samman med judar och socialdemokrater, samt att det därför var hans antisemitism som fick honom att stödja Frankrike i Ruhrkonflikten. Genom att ställa upp definitionen *tyskorienterad antisemit* så leder konnotationerna till den antisemitism som den tyska nationalsocialismen hyste och som ledde till förintelsen, när det faktiskt inte är vad Oredsson menar. Dessa två begrepp, *tyskorienterad* och *antisemit*, måste alltså separeras och undersökas var för sig om man ska göra Sverker Oredssons åsikter rättvisa. Det kan ju även noteras att Oredssons åsikter om hans tyskorientering går stick i stäv mot Wärenstams uppfattning, som redovisats ovan.

Kortfattat så har vi alltså två forskare, Rolf Torstendahl och Sverker Oredsson, som explicit tar upp Sture Bolins förhållande till antisemitism men med mycket olika implikationer därav, samt en forskare, Birgitta Odén, som tar avstamp i Torstendahls beskrivning när hon kraftfullt tar avstånd ifrån Sverker Oredssons beskrivning av densamma. Intressant är också *nota bene* att ingen av de anförda forskarna antyder att Sture Bolin var nazist eller sympatisör. Oredsson menar dock att han, innan annekteringen av Tjeckoslovakien år 1939, såg positivt på Tysklands utrikespolitik.

3.1 Teoretisk ramverk

Johan Östling tar i sin avhandling, *Nazismens sensmoral. Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, upp hur samhällen och individer behandlar sina kollektiva minnen av gemensamma djuplodande historiska upplevelser. Han identifierar där specifikt den stigmatiseringsprocess som drabbade vissa individer i det efterkrigstida och post-nazistiska samhället som, på något sätt, kommit att associeras med nazismen eller deras idévärld. Begreppet *nazistisk associationssfär* använder Östling för att benämna det som

---

¹⁷ Oredsson, Sverker, *Lunds universitet under andra världskriget. Motsättningar, debatter och hjälpsatser*, Lund, 1996, s. 16.

stigmatiseringen av individer bygger på, alltså vilka associationer med nazismen som kunde tillskrivas den stigmatiserade. Som redan nämnts är det inte någon som bedrivit tidigare forskning om Sture Bolin som påstått att han var nazist, förutom Tobias Hübinettes publicering, så varför då nazistiskt stigma som teoretiskt ramverk? Som framgår av nedanstående kategorisering av det nazistiska stigmat så kunde det drabba till och med aktiva antinazister, allteftersom deras åsikter associerades med nazismen. Genom att använda detta ramverk så kan en uppfattning av den efterkrigstida samtidens bild av honom kopplas samman med den bild som framträder innan kriget samt efter hans död, i den mån källmaterialet tillåter detta.

Stigmatiseringen delar Östling in i tre olika kategorier beroende på graden av stigmatisering och vilka uttryck den tog:

Den första kategorin är den *absoluta stigmatiseringen* och som begreppet antyder så är detta gruppen som hade haft verkliga associationer med nazistiska organisationer, eller som rentav var nazister under eller innan kriget. Dessa, framhåller han, blev efter världskriget fullständigt utstötta ur den svenska offentligheten och om de överhuvudtaget fick en roll var det den av varnande exempel – för andra att beskåda och förskräckas av.

I den andra kategorin, den *partiella stigmatiseringen*, drabbades de som på olika sätt transcenderade rollerna som dels sympatisörer med i varje fall delar av nazityskland och deras idégoods, men även såsom mycket viktiga kulturpersonligheter i deras tidigare gärning. Dessa kunde alltså räddas undan den absoluta stigmatiseringen eftersom de dels inte givit något reservationslöst stöd åt nazisterna och deras politik, men även på grund av att de redan tidigare gjort sig bemärkta inom något annat område – de hade alltså något att falla tillbaka på. Den partiella stigmatiseringen bestod alltså i att de kunde fortsätta sina gärningar på sina respektive områden, bara de avlägsnade sig från det politiska samtalet och inte gav sig in på områden som kunde vara känsliga utifrån deras tidigare hållningar.

Den *sekundära stigmatiseringen* fungerade mer indirekt eftersom den drabbade människor som inte på något sätt var nazister, utan tvärtom var engagerade antinazister. Anledningen till deras stigmatisering var att trots deras antinazism så sammankopplades de ideal och idéer som de aspirerade på med nazismen av deras samtid. Det var alltså inte direkt nazistiskt idégoods, utan det som samtiden ansåg vara besläktad med och nazismen en direkt följd av, som gjorde att de kunde drabbas av stigmatisering.

4 Källor och metod

4.1 Material och källkritik

Materialet består av en mängd olika källor, var och en med sina egna problem, och som jag använder på olika sätt. Jag vill ju både få fram både Sture Bolins egentliga politiska hållningar samt allmänhetens bild av honom, vilket innebär att jag måste använda mig av dels källor som kan få fram hans politiska hållningar samt källor som kan få fram allmänhetens bild av honom. Ett problem är att det inte finns, eller att jag inte lyckats lokalisera, särskilt mycket material som är relaterat till hans politiska åskådning efter 1924. I mitt sökande efter SNU:s lundaförenings arkiv fick jag reda på att detta är försvunnet sedan 1945, då föreningen lades ned. Därför har jag fått förlita mig på några få källor för att försöka utröna hans politiska åskådning under denna tid, vilket naturligtvis är en svaghet.

4.1.1 Politiska skrifter

4.1.1.1 *Nationell samling*

Denna tidning fungerade som organ för Skånes Nationella Ungdomsförbund under tiden 1920 till 1924, där Sture Bolin bevisligen var en del av redaktionen under vissa tider och regelbunden skribent under alla år som tidningen utgavs. Tidningen kommer främst att användas för att utröna hur hans politiska åskådning såg ut under denna tid, samt se om de artiklar som angivits av Sverker Oredsson, eller andra artiklar skrivna under denna tid, kan sägas motivera den bedömning han gjort av Bolins åsikter under denna tid.

4.1.1.2 *Efterlämnade politiska tal, Heimdal 1928, SNUoNF 1934, Sverige på vakt 1940*

De tal som efterlämnats av Sture Bolin i hans arkiv består av tre odaterade tal. Det första har jag daterat till cirka 1928 och hålls i Uppsala inför en församling från studentföreningen *Heimdal*. Detta är ett längre tal och koncentrerar sig på konservatismens idéströmningar från världskriget och framåt. Det andra talet har jag daterat till 1934, eller kort därefter, och det hålls inför en publik från *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och Nationella Förbund* (SNUoNF). Talet behandlar hur de nationella bör verka för att överkomma de samhällsproblem som finns i landet. Det sista talet, *Sverige på vakt*, hålls någon gång under mitten av år 1940. Publiken är svårbedömd men det är i vart fall ett propagandatal som behandlar Sveriges försvarsberedskap genom historien.

Talarkivet är inte lika välstrukturerat som hans personliga brevarkiv. Ingenting är daterat och det finns ett par sidor av ett påbörjat tal, men där resten försvunnit. Dessutom är det så att endast tre politiska tal finns i sin helhet i arkivet. Här finns det alltså ett stort källkritiskt problem; är det rimligt att en person som var politiskt aktiv i över två decennier inte höll mer än några få politiska tal? Om inte, varför är det då just de här talen som sparats? Är detta de tal som Sture Bolin ville skulle ligga till underlag för den framtida bilden av honom? Det är alltså ett stort urvalsproblem med just denna källa som står ut från resten av arkivet på redan nämnda sätt. Det går dock inte att dra några slutsatser om hans politiska hållningar på material som inte existerar, varför vi får använda de källor som finns till hands.

4.1.2 Samtidens bild

4.1.2.1 Breven

Här finns brev från tidigt 1920-tal ända fram till Sture Bolins bortgång år 1963. Väldigt få av breven kommer dock från 1920-talet och de är då i princip endast av vetenskaplig eller privat korrespondens utan politiska förtecken. De flesta breven härstammar från mitten av 1930-talet och framåt. Överhuvudtaget är det väldigt lite politik som framkommer i breven, trots att det ligger ett flertal brev i arkivet från hans kamrater i ”de nationella”. Det finns alltså ganska få brev från 1920-talet, och de brev som sparats även senare innehåller väldigt lite om hans politiska åskådningar. Överhuvudtaget är det mest korrespondens som på något sätt är relaterat till hans arbete i en bredare mening. Frågan är ju då om Bolin inte velat spara kontroversiella brev, eller om de helt enkelt inte finns?

Eftersom man sällan kopierar sina egna brev och sparar dem är det endast ett fåtal brev som är skrivna av Sture Bolin själv som ligger i arkivet, utan istället brev som skickats till honom. De kan därför användas främst för att förmedla andras bild av honom, och är alltså i denna mening en kvarleva. De kan dock även användas för den information som de berättar om i breven och vad han själv skrivit om, samt vilka uppdrag han erbjöds och påtog sig.

4.1.2.2 Nekrologerna

Jag har under mitt sökande efter källmaterial till uppsatsen lyckats lokalisera inte mindre än tre stycken olika nekrologer, alla skrivna av historikerkollegor för olika vetenskapsakademier. Dessa bör förstås som korta levnadsteckningar över en persons liv, som nyligen avlidit. Dessa kommer att användas i mitt arbete för att ge en bild av hur hans kolleger såg på honom, och vilken bild de ville förmedla av honom. Nekrologerna är tre till antalet, alla skrivna av olika

historiker. Den som verkar ha publicerats tidigast är Erik Lönnroths, från första numret av tidsskriften *Ale* år 1963, detta har jag dock inte kunnat bekräfta. Den andra är en så kallad årsberättelse som publicerats av Jerker Rosén för *Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet* i Lund år 1963. Den sista publicerade berättelsen är från 1964 och författad av Birgitta Odén för *Vetenskapsocietens i Lunds* årsbok år 1964. Åtminstone Odén verkar ha läst de båda andra nekrologernas framställning av Sture Bolin eftersom hon direkt refererar till Lönnroths, samt vid ett annat tillfälle ligger väldigt nära textmässigt till Roséns framställning. Det går dock att anta att även Rosén läst Lönnroths framställning, även om det är svårare att fastslå. Dessa källor står alltså i viss beroendeställning till varandra, även om den bild de målar upp av honom personligen trots allt är av djupt personlig karaktär.

Det största källkritiska problemet med att använda nekrologer för att säga något om bilden av en person, är trots allt att de ofta skrivs som hyllningar till en människa. Av naturliga orsaker, framförallt av respekt för den döde, så tar man sällan upp de problem som den avlidne kan ha haft i sitt liv. Bilden kan alltså bli väl ”rosenskimrande” och överslätande, vilket inte nödvändigtvis behöver representera den verkliga bilden som hans kolleger och vänner hade av honom. Samtidigt så anser jag detta bara stämma till viss del då det inte går att skriva någonting som ligger alltför långt ifrån den allmänna bilden av personen, då detta skulle kunna leda till reaktioner på texten. Detta gäller särskilt om personen skulle uppfattas som mycket kontroversiell. Det finns alltså, menar jag, en inbyggd modererande effekt som gör att det inte går att alltför mycket skyla över ämnen som är omtvistade. Det är alltså rimligt att anta att de mycket framstående forskare som skrivit nekrologerna gjorde en receptionsanalys innan de skrev dem, och att om det fanns en uppfattning av Sture Bolin så som nazianstucken eller rasist under denna tid så hade det inte gått att skriva något som låg alltför långt ifrån denna uppfattning.

4.2 Metod

Rent allmänt så är det naturligtvis en biografisk metod som används i arbetet. Både i form av att den behandlar en individ, men av större vikt än så är att arbetet aspirerar på att berätta något utöver denna individ.¹⁸ Mer specifikt så är det en kontextuell metod som här används, dels för att undersöka hur Sture Bolins politiska orientering såg ut, och dels hur hans förhållande till antisemitismen såg ut.

Arbetet kommer att operationaliseras enligt följande schema:

Sture Bolins politiska skrifter kommer att användas för att fastställa vilken politisk orientering han egentligen hade. Genom att följa dem genom åren kan vi se om den förändras och i så fall hur den förändras, samt vilka förebilder han kan sägas ha under tiden. Grundläggande är därför en längre genomgång av hans uppsats *Konservatism* från åren 1923 och 1924, för att dels kunna slå fast hur denna såg ut under denna tid, men även dels för att effektivt kunna jämföra med de senare politiska talen och följa hans utveckling. I detta avsnitt kommer även dessa källor, och andra som har förts fram, granskas för att berätta hur hans förhållande till antisemitism egentligen såg ut. Detta för att kunna bedöma de värderingar som har tillskrivits honom. Att endast granska de framförda källorna, samt de som används för att undersöka hans politiska orientering, fungerar även som en god begränsning av arbetet.

Breven och nekrologerna kommer att användas för att kunna komplettera de politiska talen, och med hjälp av den bild som förmedlas om honom i dem, berätta vilken politisk orientering han hade under och efter andra världskriget. Denna ingång är nödvändig eftersom min tillgång till hans politiska skrifter efter år 1924 är begränsad. Men breven kommer även att användas för att berätta vilka aktiviteter han företog sig under denna tid – en enklare kartläggning med andra ord. Allmänhetens bild är i min mening viktig eftersom den indirekt förtäljer oss vilken politisk orientering han egentligen höll. Detta innebär att de källor jag använder som kvarlevor av andras syn på honom även kan *berätta* för oss hur hans politiska orientering såg ut. Detta är naturligtvis en problematisk ingång eftersom det ena inte nödvändigtvis berättar något om det andra. Men det är tydligheten i bilden som växer fram som bestämmer hur väl denna ingång fungerar. På så sätt kan vi i varje fall följa hans politiska orientering från ungdomsåren till hans död.

---

¹⁸ Rosengren, Henrik & Östling, Johan, red., *Med livet som insats. Biografen som humanistisk genre*, Lund, 2007.

5 Politisk uppfattning och samtidens bild

5.1 Politiska skrifter

5.1.1 Nationell Samling

Nationell Samling var en tidning som gavs ut mellan åren 1920-1924, som ett organ för Skånes Nationella Ungdomsförbund. Den skulle verka för att hålla medlemmarna uppdaterade angående olika frågor relaterade till förbundet, samt att genom uppsatser i olika ämnen – då framförallt politiska, sociala och kulturella – öka intresset för deras verksamhet bland medlemmarna.¹⁹ Sture Bolin var bevisligen en medlem av redaktionen hela år 1920, till och med år 1921:3, därefter återkommer han explicit som en medlem av redaktionskommittén i första numret år 1924. Men eftersom Bolin är en ganska flitig skribent under tiden är det rimligt att anta att hans medverkan var stor under hela perioden som *Nationell Samling* gavs ut. Efter år 1924 uppgick *Nationell Samling* i en annan tidsskrift: *Det nya Sverige*.²⁰ Bland de skrifter och uppsatser som Bolin lät publicera under tiden där, i då dagsaktuella ämnen, var så disparata ämnen som exempelvis partisammanslagningen som skapade bondeförbundet år 1920, Hitlers misslyckade kuppöversök år 1923 och parlamentsvalet 1924.

5.1.1.1 Konservatism

En längre uppsats som behandlar konservatism publicerades i flera delar under åren 1923 och 1924 och är av särskilt intresse om man vill förstå Sture Bolin politiska uppfattningar under denna tid. Den första delen behandlar konservatismens syn på människans universalitet gentemot dess två fiendebilder, liberalen och radikalen. Han utgår här ifrån en av den franska konservatismens fäder, Joseph de Maistre, som menar att det inte finns någon universell människa eftersom han ”aldrig påträffat någon människa men väl fransmän, tyskar, italienare, etc.” För Bolin innebär detta att människan som sådan inte finns. Det finns istället olika individer, men inte nog med det, eftersom alla dessa individer är antingen fransmän, tyskar, eller någon annan nationalitet, så finns det inte heller någon individuell autonomi. Alla individer är istället en del av ett kollektiv, som baseras på deras gemensamma historia, och kan inte existera utan detta kollektiv. Varje individ måste alltså erkänna något som är högre

---

¹⁹ Redaktionen, ”Anmälan”, *Nationell Samling*, 1920:1.

²⁰ Ibid., ”En sammanslagning”, *Nationell Samling*, 1924:6.

än sig själv, det existerar en yttre autonomi baserad på en historia som inte kan bortses ifrån, människan är alltså inte fri utan måste erkänna denna yttre auktoritet.²¹

För Bolin innebär denna utgångspunkt att liberalen har fel på grund av att han dyrkar endast individen, eller närmare bestämt sig själv. Eller i hans egna ord: ”De [liberalerna] lägga över sina respektive kultföremål – de egna jagen – ett gemensamt förgyllt fodral, på vilket står skrivet *Den fria personligheten*. Och medan de frambära sina offer till det, dyrkar var och en det han själv stoppat in därunder.” För att klargöra så är det alltså att det inte finns några yttre objektiva auktoriteter för liberalen som Bolin här reagerar mot, istället så tar liberalen det han själv anser vara viktigt och ger det en helt egen mening och håller upp detta subjektivt skapade som auktoritet. Just att han inte tar avstamp i den miljö han växt upp i, utan väljer att tillägna sig vilka egenskaper som helst från andra kulturer och dessutom smutskastar det egna, är det han reagerar mot. Liberalen, menar han, avskaffar en personlig Gud, förnekar den egna rasens egenskaper och den egna jorden, för att dessa inte ska fungera som en boja på den annars fria personligheten. Det enda som skulle få exempelvis den egna jorden att vara viktig för liberalen är om den tilltalade honom, rent estetiskt alltså, anser Bolin. För dem är det egna landet och kulturen alltså inte av någon vikt, istället är ”[v]ärldskulturens bord dukat för envar; gäller endast att plocka för sig av det, som smakar, och rata det, som ej retar aptiten.”²²

Radikalerna, däremot, anser Bolin, tar människan ännu längre bort från dess naturliga instinkter och ”de äro helt obundna av allt och endast se ’objektivt’ på världen och människorna”, han fortsätter i en raljerande ton: ”människosläktet i sin helhet [bör] dra nytta av dem.” Dessa tänkare är så övertygade av sig själv och sina tankars storhet att de tycker världen borde styras i enlighet med deras vishet. Det de framförallt uppehåller sig vid i Bolins mening är det onda i världen, vilket gör att de bara ser ondska överallt där han menar att det även finns godhet. Detta leder dem till att tro att världen behöver medicinering från sin ondska, samt att det bara är de själva som kan tänka ut en tillräckligt bra medicin för att rädda världen – vilket de sedan patenterar för sin egen vinnings skull. Dessa kan variera: ”[e]tt av dessa läkemedel består av 100 % fred, ett av lika mycket förbud, ett hälften av varje; en patentmedicin heter kommunism, en internationalism, en nationalism, en demokrati”. Varje uttänkt medicin skaffar sig enligt Bolin egna ”agenter” som försöker sälja just deras typ av medicin som den enda rätta. När de fått sålt sin patentmedicin till någon som anser sig behöva

---

²¹ Bolin, Sture, ”Konservatism I”, *Nationell samling*, 1923:5-6.

²² Bolin, Sture, ”Konservatism I”, *Nationell samling*, 1923:5-6.

den behöver de bara invänta dess effekter, om problemet löser sig, förmodligen av sig själv, så hyllas medicinen som den enda sanna lösningen, och om problemet inte löses beror det på antingen för svag dosering eller för sen medicinering för verkan. På så vis tjänar agenterna på medicineringen oavsett effekten. Men, påpekar Bolin, det finns även de som säljer medicinen och verkligen tror på dess sanning, och dessutom de som inte tror sig ha sett medicinen men ändå är fullständigt övertygade om att den finns och kommer att finnas i framtiden. Radikalerna anser Bolin: ”[...] blanda samman olika ingredienser, de destillera och filtrera, men efter varje experiment måste de erkänna, att de misslyckats. Men fördenskull misströsta de ej: framtiden skall bringa räddningen.”²³

Problemet som Sture Bolin målar upp med sin medicinmetafor är tydlig; det går inte, som radikalerna menar, att ordna världen bakom ett skrivbord, utan världen är så mångfacetterad att det inte går att varken se vilka symptom som finns ute i verkligheten, eller ordinera en medicin som skulle fungera överallt. Universalistiska lösningar kan inte fungera i en kulturellt mångfaldig värld, och därför kan lösningar prövas *ad nauseam* utan att skapa någon positiv effekt. Mot denna syn ställer han de Maistre, den historiske tänkaren som förstår att det inte går att rycka människor ur sitt sammanhang – att frigöra sig från sin kultur. Och om detta skulle lyckas ske är det:

”perverst att förneka alla känslor för eget folk, egen kultur, eget land. – För en sund utveckling av den egna individualiteten är det nödvändigt att personen har rotfäste och förstår att sätta in sig själv på den plats i universum [...] [för att] förstå och erkänna sitt beroende av och samhörighet med de generationer, som levat och den, som nu lever.”

För Bolin innebär detta att det bara är den konservative som förstår att övermänniskoplanerna som den universella människans företrädare – i form av liberaler och radikaler – framför allt måste bekämpa, eftersom det inte kan leda till något gott. Istället ska varje individ fostras och leva i sin egen kultur och utvecklas inom dess ramar, känna frihet i att tillbringa sin tid med andra som tänker likadant och förstår dem. Detta är en betydligt mer realistisk bild av verkligheten, menar Bolin. Människan bör istället för att sträva efter ”frihet” i liberalens och radikalens gränsöverskridande form, nöja sig med livet inom sin kulturs ramar och således acceptera några av de bojor detta nödvändigtvis lägger på individen.²⁴

Här finns ett antal saker att ta fasta på, bland annat Sture Bolins ideologiska förebilder, som i detta fallet är den franske reaktionären Joseph de Maistre. Vidare är det hans syn på ”frihet”

---

²³ Bolin, Sture, ”Konservatism I”, *Nationell samling*, 1923:5-6.

²⁴ Bolin, Sture, ”Konservatism I”, *Nationell samling*, 1923:5-6.

och ”auktoritet” som är av intresse, eftersom han starkt menar att det inte finns någon egentlig ”frihet” samt att auktoritet egentligen är det naturliga – där det är den egna kulturens ramar som sätter gränserna, och således begränsar individen. I hans idévärld är det varken möjligt eller ens önskvärt att se människor utanför dess egen säregna kulturella kontext, utan denna är hon ingenting. Det är alltså den allmänna individualismen som han reagerar mot, i försvar för yttre kulturellt bestämda auktoriteter. Han blickar alltså bakåt för att se hur människan bör förhålla sig till det samhälle hon lever i, istället för att som radikalen endast drömma om en framtid i förändring med internationalism och slutligen pacifism som mål.

I den andra delen av uppsatsen attackerar Sture Bolin just pacifismen som han menar framförallt är associerad med den liberala ideologin, detta eftersom det är en ”subjektiv värdering av företeelserna, vilken man givit objektiv giltighet.” Återigen är det alltså liberalens brist på yttre auktoriteter som han återkommer till i sin analys av dem. Han menar att det bland liberalismens trosläror finns en idé om att krig är ont och att av detta följer att liberalen anser att världen måste organiseras efter att skapa ett slags evig fred. Nationernas Förbund (NF) är deras svar på problemet. Bolin själv är inte förvånande mycket kritisk till denna organisation som för honom är en sämre version av den så kallade *Heliga alliansen*. Denna allians var inte som NF organiserat på demokratins principer utan istället på monarkiska principer, vilket han anser vara anledningen till varför pacifisterna inte tycker om den. De vill istället att den ska vara organiserad som dagens NF på demokratiska grunder, och anser även att den heliga alliansen föll just på grund av att den var monarkistisk. Bolin själv tar istället fasta på det faktum att den föll överhuvudtaget, vilket innebär att oavsett hur väl man än försöker att organisera världen efter den eviga freden så blir det slutligen krig. Oavsett hur dåligt organiserat NF än är så menar Bolin att liberalen endast tar fasta på att ”[d]et består av idel demokratier!”. När det inte fungerar eftersom förbundet inte är självständigt så skyller de detta på stormakterna, trots att även dessa är demokratier.²⁵

De radikala, eller de intellektuella som Bolin även kallar dem, anser att världen bör organiseras på annat sätt än den liberale pacifistens för att säkra världsfreden; arbetarklassen i världens länder måste förena sig och skapa proletariats diktatur. Krig är enligt dessa ”kapitalistiskt humbug och endast de arbetande själva ha intet intresse därav”. Freden kan således infinna sig endast när detta stadium uppnåtts. Bolin anser sig dock veta bättre eftersom när proletariats diktatur genomförts i alla länder, så hade dessa radikaler fått se hur

---

²⁵ Bolin, Sture, ”Konservatism II”, *Nationell samling*, 1924:1.

detta ingalunda hade inneburit fred. Istället framhåller han att de hade fått se hur de Maistres devis att några människor inte finns, bara fransmän, tyskar, etc, inneburit att konflikter hade uppstått ändå, eftersom "[...] ryska kommunister ej blott äro kommunister utan just *ryska* kommunister, [...] [och i den framtid] intellektualisterna drömma om, kommer kommunisten att vara en lika sällsynt företeelse som människan är idag, under det att världen vimlar av ryska kommunister, franska, engelska, tyska."²⁶

I Sture Bolins mening är dessa tankar fullständigt åtskilda från den verklighet som den konservative ser frågan "krig och fred" utifrån. Eftersom den konservative inte anser att det finns någon ideell universell lösning på frågan, till skillnad mot de båda fienderna, då världen är så pass mångfacetterad att den inte kan lämpas in i en enda lösning. Bolin menar istället att den konservative alltid faller tillbaka på verkligheten och vad som driver utvecklingen. Eftersom hans syn på vad som egentligen driver utvecklingen svårligen låter sig återberättas finnes den nedan i sin helhet:

"[...] utvecklingslinjen [är nämligen] resultatet av flera olika kraftlinjer, då blir det en värdefull uppgift att arbeta på utvecklandet av just den linje, man är närmast – arbetet kommer då också det hela till godo i sista hand. Och då nu människan i allmän betydelse endast är en abstraktion, då blir det svenskarnas sak att fullfölja sin kulturella och politiska tradition, tyskarna att utföra tyskt arbete, fransmännens att tänka franska tankar etc. Väl vore det för totaliteten, om utvecklingen, ostörd av en del inbilska intellektuella högfärdsnarrar, finge fortgå på detta sätt så som den alltid gått. Det är den gamla historien om *när var och en sin syssla sköter* [min kursivering]. Världen behöver oss alla, svenskar, tyskar, fransmän, italienare."

För kriget och freden innebär detta i den konservatives tanke att verkligheten, så som beskrivits ovan, måste bestämma hur framtiden kommer att bli. Och även om freden är normaltillståndet och kriget undantaget så går det inte att lägga någon särskild värdering dem emellan. För Bolin är det istället så att kriget fungerar som en slags naturlig mekanism; när olika länder agerar på sätt som de inte borde, så följer kriget.²⁷

Här ser vi hur Sture Bolin återkommer till de historiska kulturella auktoriteterna, som han i detta fall anser även bör ligga till grund för hur utrikespolitiken bör organiseras. Istället för demokratiernas förbund som NF *de facto* är, så borde utrikespolitiken istället organiseras efter monakistiska grunder såsom *den Heliga alliansen* en gång gjorde. Det är heller inte enligt honom realistiskt att tro att evig fred kan skapas, just på grund av att det inte finns någon universell människa och därför inte någon universell lösning. Detta går emot den syn på utveckling som ligger till grund både för pacifisterna och för radikalerna som anser att allting

---

²⁶ Bolin, Sture, "Konservatism II", *Nationell samling*, 1924:1.

²⁷ Bolin, Sture, "Konservatism II", *Nationell samling*, 1924:1.

utvecklas framåt. Framtiden kommer att bli annorlunda och människan kan på något sätt lyfta sig över sina nationsgränser för att stråla samman och uppnå evig fred. Utvecklingen kan alltså enligt Bolins sätt att se det aldrig lyfta sig över sina egna kulturella rötter, och någon reell internationalism kommer aldrig att kunna existera. Dessutom tar han direkt avstånd från en teleologisk historiesyn där utvecklingen går *mot* något – såsom internationalism och evig fred – istället för *av* något, det vill säga kulturens utveckling. Utvecklingen bör därför istället ses utifrån någon slags sårarternas perfektion, där varje kultur strävar efter att göra sig bättre och där varje individ binder sig till att hålla sig inom dess gränser och sköta ”sina egna sysslor”. Naturliga kulturella auktoriteter, föraktet för individualismen samt de anti-universella och internationalistiska utvecklingstankarna går alltså igen.

I den tredje delen av uppsatsen förflyttar sig Bolin ifrån fienderna, liberalen och radikalen, och tar sig istället an konservatismen själv. Denna anser han har utvecklats på ett märkligt sätt eftersom det bara är den egna befolkningen som tillåts vara nationella, medan andra länders konservativa ses som: ”[...]bovar och havförryckta [...]”. Detta är en förståelig om än felaktig slutsats, baserat på dagens konservativa tänkande, framhåller Bolin, då det ju dels är så att t.ex. tyskarna tjänar på att den franska konservatismen försvagas i förmån för radikalismen, dels så att genom att de även stödde den Bolschevistiska revolutionen i Ryssland så säkerställde de en vinst i öster, under världskriget. Men samtidigt som de vann för dagen så skapade de morgondagens monster. Bolin menar istället att det inte går att deklarerera att dessa är bovar och halvförryckta bara för att de gör det bästa för deras land, eftersom de gör exakt samma sak som de konservativa i vårt land skulle göra i samma situation. Det går alltså inte att kritisera andra länders nationella rörelser för att vara fördärvliga utväxter, utan att konkludera att även den egna rörelsen då är det. Om man inte accepterar att strävan för det egna landet är det högsta kallet, så menar Bolin att det inte finns någon konservatism värd namnet. Följaktligen är: ”[s]venskarnas mål [...] Sverige, deras medel svenska, fransmännens mål Frankrike, deras medel franska.” Därför kan inte fransmännens ockupation av Ruhr ses som värre än en eventuell svensk ockupation av Åland. Att olika länders nationella arbetar efter sina egna premisser och med sina egna mål i sikte, som de konservativa i Sverige kanske inte kan förstå, innebär inte att det de gör är fel – eftersom vi inte bör hata något bara för att vi inte förstår det, utan bara acceptera att vi inte kan förstå det och därmed respektera det. Det går, till skillnad från radikaler och liberaler, definitionsmässigt inte att skapa någon form av internationalism i den form av konservatism som Bolin framför, och han accepterar att de olika utvecklingslinjerna omiskännligen kan leda till krig, men om så händer ”[...]” äro dessa

ej förknippade med hat! Vi [de nationella] kunna behandla våra fiender med aktning – konservatismens yttersta konsekvens.”²⁸

För den observante läsaren framstår det tydligt att den konservatives syn på världen måste, i Bolins mening, utgå ifrån de skilda utvecklingslinjerna; acceptera andras utveckling och inte häda dem. Görs detta så hädar man också den egna konservatismen och dess nationella syn på världen, som istället måste respekteras för att kunna vara säker på att respekteras själv. Det är alltså kulturernas särskiljning och anti-internationalism och pacifism som ska leda de konservativa framåt, om än åt skilda håll.

I den fjärde och femte delen av uppsatsen fortsätter Sture Bolin debattera konservatismen, som han menar har vissa inneboende problem i det att den blivit *nationalistisk*. Detta kan te sig paradoxalt mot bakgrund av det han tidigare framfört, men han framhåller att den nationalistiska konservatismen är ohållbar eftersom den är inkonsekvent. Han återkommer till de Maistres mening att det inte finns några människor utan endast fransmän, etc., då det inte kan vara så att andra folk kan se på och uppskatta det svenska så som svensken, men han kan i alla fall som konservativ respektera det. På så sätt accepterar den konservative sin egen nations och stats begränsning, eftersom han vet att det bara är han som älskar dessa. För en nationalist går icke detta, enligt Bolin. För dem är det bara det egna landet och dess kultur som är av värde för mänskligheten. Den konservatism som han själv står på vilar inte på nationalismens idéer, som han menar är demokratiska i sitt ursprung, utan istället “[...] [söktes] dessa tankar längre tillbaka i historiens växlande process, hos l’ancien regime och dennas senfödda teoretiker under den s.k. reaktionen.” För Bolin är lösningen på problemet med konservatismens antagande av nationalismen att statens roll inskräps, för att motverka den form av nationell egoism och imperialism som utmärkte det förra århundradet, dessa trampar ju nämligen även på andras kulturer och nationer för sin egen vinnings skull när de borde respektera desamma. Därför kallar Bolin till maning för en konservatism som är allmängiltig och uppmanar att var och en ska vara på sin plats, och som konsekvent respekterar andra genom att inte låta den egna staten trampa in på områden där den inte har att göra.²⁹

---

²⁸ Bolin, Sture, ”Konservatism III”, *Nationell samling*, 1924:2&3.

²⁹ Bolin, Sture, ”Konservatism IV”, *Nationell samling*, 1924:4.

För Sture Bolin räcker det dock inte med att begränsa statens roll utåt, den måste även begränsas inåt. Devisen ”var och en på sin post” betyder även att staten ska hålla sig på sin post. Den ska kort sagt hålla sig borta från samhällslivet och inte försöka lägga denna under sig. Precis som staten ska fransäga sig rätten att trampa in på andra nationers rätt så ska den inte trampa in på det egna samhället, utan istället ”erkänn[a] andra samhällsindivider, i frihet samverkande med staten.” En sådan samhällsindivid är kyrkan som Bolin menar åter bör frigöras från staten, då det är i frihet som den lyckats utveckla exempelvis skolväsendet i landet och kunnat utvecklas på sitt eget vis så som historien bestämt. Att staten överhuvudtaget ansåg sig ha rätten att ta kontrollen över kyrkan är för Bolin nationalismens fel. När denna uppstod så ”[...] trampade den [staten] på de gamla friheterna. Statskyrka blev slagordet: att tjäna staten blev kyrkans uppgift.”³⁰

Särskilt syndfull i denna bemärkelse är den nya stat som växte fram efter Tysklands enande och under Bismarcks ledarskap, där staten absorberade alla delar av samhället, enligt Bolin. För honom är kyrkan och kulturen ett och samma och det är bara intellektualisterna, i detta fallet i form av nationalisterna, som anser att dessa går och bör skiljas åt. Bolin menar att när skolan görs till en del av staten och sätts i händerna på intellektualisterna så kommer alla olikheter i skolsystemet att upplösas och stöpas om i en form, samt staten ta kontroll över de enskilda tjänstemännen ute på skolorna. När detta sker så försvinner den frihet för varje enskild tjänsteman, som han menar att det innebär att vara ansvarig för sina handlingar endast inför sig själv, och blir istället ansvarig uppåt i statens organisation. I utvecklingen mot frihet och för mer statsmakt ser han även den ökade homogeniseringen av regionerna där olikheter förvandlas till likheter, och där man inte längre får lov att vara exempelvis skånsk: ”[m]an får ej [längre] ha skånska rättigheter eller skånska seder utan svenska.” Den konservative måste enligt Bolin bekämpa denna utveckling, och hans plan för detta är istället att visa den historiska utvecklingens egenart och bekämpa den kulturella ödeläggelse detta för med sig. Eller i hans egna ord:

”[...] den fruktansvärda ödeläggelse, som från statens sida hotar kyrka, individ, kultur, ja allt. En historisk organism såsom kyrkan må bestå, arbetande på sitt verk, skapande för vårt folk. En historiskt given frihet må respekteras – den är ej av ondo för samhällslivet [...] Vi behöva ej omstöpning av vårt samhällsliv och ingen enhetlig dräkt för alla.”

---

³⁰ Bolin, Sture, ”Konservatism V”, *Nationell samling*, 1924:4.

Det totala avståndstagandet från nationalismen till förmån för det historiska arvet är här allomfattande.³¹

I denna del av uppsatsen pekar alltså Sture Bolin själv ut förgrundsfigurerna för den form av konservatism han representerar: de franska teoretikerna i den så kallade *reaktionen*, det vill säga framförallt den redan nämnda Joseph de Maistre. Därför är det också de gamla historiska och kulturella auktoriteterna han vurmar för, gentemot den moderna staten som försöker likrikta och homogenisera hela samhället, när det är själva särarten som representerar frihet i Bolins version. Särskilt kritiserar han även den stat som uppkom i och med Tysklands enande för att göra just detta. Problemet med nationalismen bottnar alltså i att det förstör samhällets historiskt kulturella rättigheter och den naturliga utveckling av dessa som den historiska utvecklingen har gett. Bolins organiska syn på samhällets utveckling innebär alltså att nationalismen som ideologi står i direkt motsättning till den allmänna konservativa version av frihet som han förordar. Intressant är även att han ovan lyckas förutsäga den utveckling som följde i Sverige på skolans område. Nästan ett halvt århundrade innan det skedde förutsåg han att en enhetsskola skulle följa om man fortsatte i samma spår.³²

5.1.1.2 Torstendahls och Oredssons källor

Två källor som är oberoende av varandra för Torstendahl fram för sitt påstående att: ”antisemitismen [betonades] som något viktigt i den konservativa ideologin av Sture Bolin.”³³ Den förste är den första delen av uppsatsen om konservatism ovan. I denna går det dock inte att utläsa att Sture Bolin anser detta vara fallet. Den enda referensen till semiter är i hans metafor till problemet med radikalernas syn på samhället, där radikalen som vi kommer ihåg tror på universella lösningar där de enligt Bolins sätt att se detta inte finns:

”Jag har redan sagt, att många av dem, som tillverka, ordinera och försälja medicinerna, äro rena profitjägare, andra åter ha semitens märklige förmåga att kunna förena sann människorkärlek med det egna vinstbegäret.”³⁴

Detta är alltså en liknelse med juden som alltid har tid för affärer och alltid har en baktanke av att ”tjäna sig en hacka”, även när han gör gott, som här framträder. Men, varken i dess kontext eller i dess utformning framgår det som Torstendahl menar; att det skulle vara viktigt för

---

³¹ Bolin, Sture, ”Konservatism V”, *Nationell samling*, 1924:4.

³² Jmf Torstendahl, op. cit., s. 152-157.

³³ Ibid., s. 145.

³⁴ Bolin, Sture, ”Konservatism I”, *Nationell samling*, 1923:5-6.

konserveratism som ideologi. Det är dock viktigt att framhålla att detta inte är hans främsta källa för sina påståenden. Istället är detta en annan text från *Nationell Tidning*, som jag tyvärr inte haft tillgång till i arbetet. Därför får jag utgå ifrån att det Torstendahl påstår stämmer, särskilt som den redogörs för i något längre format (läs 3, ovan).

Oredsson å sin sida framför tre texter för sin tes: att Sture Bolin egentligen inte skulle vara franskorienterad, utan att han tvärtom tyckte om Tyskland. Dock inte den nya Weimarrepubliken som han kopplade samman med judar och socialdemokrater, och att det var därför som Bolin stödde Frankrike i Ruhrkonflikten. Den första framförda källan är antingen den första eller den andra delen av en kortuppsats som behandlade *Några inre tyska problem*. Det är osäkert vilken av dem han hänvisar till eftersom denna upplaga är ett dubbelnummer av tidningen. Endast i den andra av dessa texter tar Bolin upp någonting av antisemitisk karaktär. Det är i samband med att han gör en genomgång av de tyska partierna som han kort kommenterar partiet på den tyska högerens yttersta utkant, de tysknationella:

”De [...] ha koncentrerat sig kring ett skarpt och stridslustet formulerat monarkiskt, nationellt, konservativt och antisemitiskt program. Ingen kan klaga på, att inte det partiet är en enhetlig organisation; man kan t. o. m. säga, att det är alltför enhetligt. Partiprogrammet har upphöjts nästan till bokstavsinspirationens stadium. Exempel härpå är bl. a. den bekanta episoden, då en kvinnlig riksdagsledamot utstöttes ur partiet, emedan hon ej var fri från judeblod.”³⁵

Här tar Sture Bolin tydligt avstånd från de tysk-nationellas bokstavstrogenhet, det är alltså inte enligt honom rimligt att utesluta någon från partiet bara på grund av att den individen har ”judeblod” i sig. Vad individen tror på, det nationella, är uppenbarligen för honom viktigare än biologisk härkomst – åtminstone kan vi konkludera att så är fallet när individen inte är jude utan bara har judiskt påbrå. Han tar alltså inte på något sätt avstånd ifrån antisemitism som sådan, men däremot av rasbiologiska excesser av denna sort. Han framhåller till och med senare i texten att han tycker om det tysknationella partiet just på grund av att det är ett riktigt konservativt parti. Detta kan sägas stödja Torstendahls mening att Bolin skulle anse antisemitism som en del av den konservativa ideologin, även om Bolin aldrig uttryckligen säger detta i denna text. Bolin fortsätter även med att understryka kritiken av de tysknationellas bokstavstrogenhet, när han i en kommenter till det demokratiska partiets stora koncentration i sitt program framhåller att de i detta fallet ”ej [nått] så lång[t] att man kan lägga partiet till last sådana överdrifter vid tillämpningen av principen [sitt program] som det tysknationella.”³⁶ I vilket fall som helst så visar ingen av de två texterna om Tysklands inre

---

³⁵ Bolin, Sture, ”Några inre tyska problem II. Arvet från kejsardömet.”, *Nationell samling*, 1922:2&3.

³⁶ Bolin, Sture, ”Några inre tyska problem II. Arvet från kejsardömet.”, *Nationell samling*, 1922:2&3.

problem att Sture Bolin skulle hysa några särskilda känslor, varken för den tidigare kejslerliga staten eller för Weimarrepubliken som sådan. Även om han tydligt anser att parlamentarismen i Weimarriketets Tyskland ter sig ännu olämpligare än i Sverige, på grund av att den är inkompatibel med landets historiska och kulturella arv.³⁷

Den andra källan Sverker Oredsson för fram för att stödja sin tes är en text som ska ha skrivits av Sture Bolin i det andra numret år 1923. Det råkar dock vara så att han inte skrev någon text alls i detta nummer varför det har varit omöjligt att bedöma dess giltighet på nämnda tes. Den enda texten som befattar sig med Ruhrfrågan är en text signerad B. H., med titeln *Sverige och Ruhr*³⁸. Denna artikel är sannolikt skriven av Bo Hasselrot³⁹, varför det alltså inte går att tillskriva åsikterna som framförs där närmare till Sture Bolin *per se*. Det ter sig dock lämpligt att här även ta upp den sista källan Oredssons för fram, trots att den inte är från *Nationell Samling* utan istället ifrån *Sydsvenskan*. I artikeln återges en debatt från den 15/4 1923 om hur SNU skulle ställa sig i Ruhrfrågan, skulle det vara tysk eller fransk orientering inom förbundet? Detta är alltså ett referat av mötet skrivet av en journalist i samverkan med tidningen, och inte en text av Sture Bolin själv. Här framkommer några intressanta åsikter som måste återges i sin helhet för att kunna kontextualiseras. Här är ett utdrag ur den debatt som där följde:

”Professor Nilsson-Ehle framhöll, att de personliga sympatierna tycktes överallt vara för tyskarna. De talare, vilka trots detta ställde sig på Frankrikes sida, gjorde detta av hänsyn för Sverige och Europa. Tal. ansåg emellertid, att även om man lade allenast dylika synpunkter på frågan, borde man stanna vid den tyskvänliga ståndpunkten. Germanerna trängas överallt tillbaka ; [sic!] striden i Ruhr är ett moment i germanernas strid för sin existens. Vi, som leva i det germanska områdets centrum, böra inte stå främmande för vad som händer i periferien. Snart nog kan det gälla oss själva.”⁴⁰

Det är alltså tydligt att Nilsson-Ehle anser att den rasmässiga närheten till ”germanerna” i Tyskland bör ligga till grund för vilken orientering förbundet bör ha i frågan, istället för ideologi och världspolitik. Mot detta positionerar sig Sture Bolin som i sin kritik först adresserar tidigare argument mot den franska linjen och därefter bemöter Nilsson-Ehles argument nedan:

---

³⁷ Bolin, Sture, ”Några inre tyska problem I. Arvet från feodalstaten.”, *Nationell samling*, 1922:2&3.

³⁸ Hasselrot, Bo (sign. B. H.), ”Sverige och Ruhr.” *Nationell samling*, 1923:2.

³⁹ Både Wärenstam och Torstendahl identifierar även signaturen B. H. som Bo Hasselroth, s. 11, respektive s. 56.

⁴⁰ ”Tysk eller fransk orientering. Från diskussionen i Nationella Ungdomsförbundet i fredags.”, *Sydsvenskan*, 1923: 15/4.

” [...] Ty även om det vore så, att Tyskland hade hela den moraliska rätten på sin sida och Frankrike hela orätten, vore läget ändå närmast sådant, att den västeuropeiska kulturens framtid fordrade en fransk seger. Endast Frankrike kunde nämligen bjuda den kulturfiendliga ryska bolsjevismen, som i hela Europa utvecklar den mest intensiva propaganda och på grund av vårtlands geografiska läge är särskilt farlig för oss, effektivt motstånd. – Till professor Nilsson-Ehle i hans egenskap av rasbiolog riktade tal. den förfrågan, om tyskarna verkligen voro så rena germaner, att man på samhörigheten med dem kunde bygga en antifransk politik. Till sist framhöll tal. att det f. ö. inte var germanerna, som nu styrde Tyskland och kämpade i Ruhr, utan semiterna. Tysklands seger skulle därför inte stärka germanerna, snarare tvärtom.”

Det främsta argumentet Bolin anför för varför förbundet bör ställa sig positiva till Frankrike i konflikten är alltså relaterat till Frankrikes styrka; bara de kan skydda den västerländska kulturen från den ryska kommunismen som överallt flyttar fram sina positioner och hotar Sverige självt. Det är alltså argument som slutligen återkommer till Sverige självt. Därför bör SNU stödja dem oavsett om Tyskland har rätten på sin sida eller ej. Det andra argumentet, att SNU inte borde stödja Tyskland på grund av att det inte är germaner som styr där utan semiter, yttrades alltså i polemik mot en rasbiolog som anser att förbundet på rent biologiska grunder borde ställa sig på Tysklands sida i konflikten. Bolin anser uppenbarligen inte att detta är någon bra grund att basera sin politik på, varför han försöker attackera först själva grundvalen för argumentet genom att ifrågasätta om tyskarna är så pass ”rena” germaner att det skulle vara värt att ta ställning mot Frankrike enbart på basis av detta. Och därefter attackerar han idén om att det skulle gynna germanerna om man ändå ställde sig på Tysklands sida i konflikten, genom att säga att det stärker semiternas ställning över germanernas.

Det är alltså frågan om att tillägna sig motståndarens argument för att därefter vända dem mot honom. Det står tämligen klart att om inte Nilsson-Ehle hade yttrat sig mot Frankrikes position så hade Sture Bolin aldrig yttrat dessa ord. Och det står även klart att han inte anser att rasbiologi borde ligga till grund för förbundets utrikespolitik i frågan. I dess kontext så framgår med all önskvärd tydlighet i debatten att Bolins ställningstagande för Frankrike i frågan inte kan hävdas stödja den tes som Oredsson framför. Därför kan det vara läge att försöka ställa Oredssons resonemang i sin kontext; hur kommer det sig att han av texten ovan kom fram till tesen? Bo Hasselroths text behandlar som bekant frågan om Sverige och Ruhr, och utan tvekan är det så att de argument som framförs av Sture Bolin ovan härstammar från denna text, som gavs ut i mars månad innan mötet som refereras till i *Sydvenskan* hölls. Eftersom Oredsson refererar till denna text såsom att det skulle vara Sture Bolin som skrivit den, så är det ett rimligt antagande att han på grund av dess närhet till argumenten i debatten ovan, samt på grund av den otydliga signaturen tillskrivit artiklen till Bolin. Problemet är att denna artikel av Bo Hasselroth inte mer än *Sydsvenskans* referat av debatten ovan stödjer hans tes. Istället är det så att det är den franska nationalismen som står i centrum för varför Sverige

borde ställa sig på deras sida i konflikten, i denna artikel. Förvisso är det väldigt tydligt att författaren inte tycker om Weimarrepubliken, och att detta beror just på att han anser att den styrs av socialdemokrati i samklang med det semitiska kapitalet. Men utgångspunkten är nationalismen i Frankrike samt hur det skulle påverka Sverige positivt om Frankrike vann, dels på grund av att nationalismen även får en skjuts här, och dels på grund av att Sverige kan föra en mer kraftfull Östersjöpolitik på Tysklands bekostnad om de förlorar konflikten.⁴¹ Utifrån en kontextualisering av dessa texter kan vi alltså starkt ifrågasätta Sverker Oredssons tes, och konkludera att de varken säger att han egentligen var tyskvänlig eller att det var hans antisemitism som fick honom att ställa sig på Frankrikes sida i Ruhrkonflikten.

5.1.2 Efterlämnade politiska tal

I Sture Bolins personliga arkiv som finns i Lunds Universitetsbiblioteks samlingar ligger tre politiska tal, alla odaterade men jag har kunnat datera dem ungefärligt: den första är från ca 1928. Det är ett längre tal inför föreningen Heimdal i Uppsala och är som en slags genomgång av den konservativa rörelsen och omvärlden. Det andra talet är från 1934 eller kort därefter, och hålls inför en SNUoNF församling av något slag och som skisserar var rörelsen står och hur den bör utvecklas. Det tredje talet är daterat till mitten av år 1940 som *Sverige på Vakt*, vilket verkar vara ett propagandatal av någon form, osäkert inför vilken publik, men förmodligen inför allmänheten. Liksom jag använde uppsatsen om konservatism ovan för att skildra hans politiska åsikter under tidigt 1920-tal, så kommer dessa tal att användas för att ge en blick av hur hans politiska tänkande utvecklades och gick igen, men dessa kommer dock att återges i mer schematisk form.

5.1.2.1 Heimdal, 1928

I talet börjar Sture Bolin med att uppehålla sig vid de aktuella konservativa strömningarna i studentvärlden och tar avstamp i de omvälvande händelserna år 1918; Finlands befrielsekrig, Tsarrysslands fall till kommunismen, Tysklands kommunistiska uppror och följande demokratisering, Österrike-Ungerns upplösning, etc. Detta är i Bolins mening inte så mycket ett år där demokratin fick sitt genombrott, som ett där någonting bröt samman. De radikala, påpekar han, blev givetvis mycket glada över detta – de älskar när något gammalt faller. Det finns dock två olika reaktioner på utvecklingen hos dem; antingen de radikaler som ser i NF förverkligandet av deras drömmar om en ny världsordning baserad på förnuft och demokrati.

---

⁴¹ Hasselrot, Bo (sign. B. H.), ”Sverige och Ruhr.” *Nationell samling*, 1923:2.

Trots dess uppenbara brister hyllar de den ändå. Eller de radikaler som rätteligen ser att NF inte fungerar, samt att demokratierna lidit bankrutt. Men dessa ser istället en annan lösning, proletariats diktatur, en lika dålig lösning i Bolins ögon, då ”Det mänskliga livets oändliga mångfald gör det [...] omöjligt att pressa in verkligheten i något rationalistiskt schema; historien [sic!] upprepar sig aldrig utan framträder för våra blickar såsom något oöverskådligt och ständigt nytt.” Förr eller senare kommer dock de intellektuella att överge denna idé anser han, just på grund av att dess utopiska effekt aldrig tar vid.⁴²

Den konservativa ungdomen var, så som Sture Bolin minns den, väldigt desillusionerad under denna tid. Det fanns inte längre några röster att lyssna till och den tidigare akademiska rörelsen hade till följd av sin aktivistiska utveckling brutit samman. Ålandsfrågan år 1918 ingav först hopp, men dessa grusades snabbt vilket ledde till än mer desillusionering bland de ungnationella. Alla de länder med konservativa regeringar uppbyggda på monarkistiska grunder och med en stark ämbetsmannakår, raserades. Den enda ljusningen som ungnervativa tyckte sig kunna skönja under de följande åren var dels den italienska fascismen, och dels tyckte man sig även se en förebild i den nationalism som de tysk-nationella och starkt antisemitiska partierna Tyskland företrädde. I korthet så menar Bolin att den italienska fascismen är en rörelse som han bara har gott att säga om, men den går i hans mening inte att överföra till Sverige, eftersom den historiska utvecklingen här har lett åt helt andra håll. De tysk-folkliga däremot har Bolin inget till övers för och förståelsen för att de lyckats tilldra sig sådant intresse är svår för honom att förstå, varför han konkluderar att det måste bero på den idétorftighet som den konservativa rörelsen drabbades av efter 1918.⁴³

Det finns ännu en rörelse som konservativen sökt idéer ur, påpekar han, och det är den amerikaniserande. Denna har vållat stor debatt i Lund, men Bolin själv anser inte att det finns något gott att hämta i den eftersom han anser att en: ”[a]merikanisering av politiken icke är möjlig utan en motsvarande amerikanisering av människorna, av kulturlivet, av moralen.” Vilket skulle innebära att traditionalism och differentiering försvinner, förtiden försvinner. För Bolin är även denna influens ett uttryck för det torftiga konservativa klimatet efter år 1918.⁴⁴

---

⁴² Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

⁴³ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

⁴⁴ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

Den svenska konservativa politiken var i Sture Bolins ögon åren efter 1918 tvingad att inta en försvarsställning, i något som bäst kan betecknas som ett opportunistiskt realitetsparti. Att vara obunden av ideologi är något han ser som vanligt hos den unga studenthögern, men detta är inte något som han själv ser som särskilt konstruktivt. Det går nämligen inte att propagera för det som är bäst i realiteten i varje fråga. Detta är för honom en redan beprövad metod som inte fungerat mot vänsterns metod att istället anspela på känslor. Bolin vill istället att det bör skapas "[...] sådana grupper som hava den fasta viljan och som tror att det har ett betydelsefullt program att förverkliga." Det finns inom högern en splittring i vilken form ett sådant program bör utformas, där vissa vill ta över det liberala arvet och dess idéer och göra dem till sina. Andra, menar han däremot, framhåller att liberalismen är ännu farligare för konservatismen än till och med socialismen. Bolin återkommer här till sin kritik av liberalismens autonoma fria människosyn, som han menar är intellektualistisk eftersom världen ju skall uttänkas efter liberala mönster och sedan utformas för att dessa ska kunna uppnås. Liberalismen har nu bildat allians med nationalismen för att skapa national-liberalismen vilken skapar liberal frihet genom staten, denna tillsammans med individen är alltså centrala i denna hybrid, enligt Bolin.⁴⁵

Detta liberala samhälle som skisseras ovan är det samhälle som Bolin menar att Sverige och västvärlden befinner sig i, och istället för frihet så råder starka klassplittringar mellan borgare och arbetare. Den demokratiska nationalismen har begått grova övergrepp och har i vissa fall skapat den, för Bolin, så förhatade pacifismen som i sin tur hotar självaste nationaliteten, och i andra fall har diktatoriska rörelser kunnat frammanas på grund av demokratins missbruk. Bolin frågar sig om det verkligen är detta samhälle som konservatismen ska verka för att bevara? Svaret är för honom att detta samhälle inte bör bestå, utan spänningarna måste istället försöka övervinnas. Detta som en konsekvens av den konservativa urvalsläran: "av det bestående skall endast det bevaras, som visat sig kultur- och samhällsgagneligt. Det andra skall utbytas och ersättas." Det liberala samhället har i Bolins mening blivit sin egen negation, och det beror på att den framhåller frihet och autonomi och förkastar auktoritet. Resultatet blir att om det inte finns några auktoriteter så är det individen själv som blir auktoritet, konsekvensen av detta är att alla andras åsikter måste tillmätas samma värde. Därför har inte liberalismen någonting att sätta upp emot socialismen. Detta leder till problem: "Genom dessa

---

⁴⁵ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

förhållanden skapas en halvhet, som benämnes tolerans, men också de mest svårartade brytningar mellan människor och stater – just det som utmärker våra dagars samhälle.”⁴⁶

Den Nationella Studentklubben i Lund säger Sture Bolin står emot synen att konservatismen bör ta åt sig liberalismen som sin egen. Denna brukar benämnas med beteckningen Lundakonservatismen, något han inte anser är en lämplig beteckning eftersom det är den gamla akademiska konservatismen de anser sig stå för. Denna har dock förändrats av olika anledningar och under inflytande av framförallt olika franska konservativa teoretiker. Oavsett hur man väljer att beteckna den så är den enligt Bolin antiintellektualistisk. Återigen är det abstraktionen *människa* som han attackerar och han återkommer till de Maistres tankar kring att det inte finns några människor men däremot fransmän, tyskar, etc. Men Bolin går här vidare i resonemanget och påpekar att det inte heller finns några fransmän, utan istället normander, provencalare, etc. Det är en kraft som intellektuella vägrar att ta i; det är den gemensamma traditionen, framhäver Bolin. Det är en boja som det inte går att komma ifrån och som binder samman människor, trots klasskillnader, nationaliter, provinser, etc. Den verkliga friheten är den att få lov att befinna sig i sin egen kultur och utvecklas inom den. Detta är det konservativa frihetsbegreppet enligt Bolin. ”Det är en frihet där individen i många fall erkänner sig bunden av naturliga band, som hon icke vill lossa, eftersom hon medvetet eller omedvetet känner, att lossas de, skulle hon mista just den verkliga friheten.”⁴⁷

Om det inte går att acceptera de radikalas, eller intellektualisternas, sätt att komma till rätta med samfundsproblemen – som innebär att riva ned och bygga nytt – hur bör man då komma tillrätta med de samhällsproblem som finns och redan skisserats? Denna fråga ställer sig Bolin och besvarar den genom att påpeka att det i den historiska utvecklingen självt finnes svaret: ”[d]et som i själva verket i det bestående alltid gett och och [sic!] i störst utsträckning alltjämt ger enhet i mångfalden: traditionen, auktoriteten.” Auktoritetestanken måste få en ny tid menar han, eftersom det är någonting som binder samman samhället och existerar för alla. Detta menar han underordnar människor något högre, en princip, utan att något tvång behöver pådyvlas individen. Den gemensamma auktoriteten ger även en känsla av samhörighet, och den är enligt Bolin ett grundfundament för en utveckling där kulturell och geografisk

---

⁴⁶ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

⁴⁷ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

diversifiering kan fortsätta utan att detta leder till spänningar. Detta är enligt Bolin en nödvändighet.⁴⁸

Om det är en nödvändighet så ställer sig Bolin ändå frågan om det är realistiskt att tro på en sådan utveckling. Här ger han ett intressant och mycket oväntat svar; auktoritetstanken är redan på frammarsch, men det är i arbetarrörelsen, inte hos de konservativa, som den frodas. Bolin menar förvisso att denna rörelse fortfarande främst är radikal, men i klassolidariteten i sig självt så ligger det en auktoritetstanke – sätt klassen framför dig själv. Men hur skulle då konservatismens auktoriteter egentligen se ut? I Bolins mening bör de i Sverige bestå av ”hem, konungadöme och kyrka”. För att kunna ge auktoritetstanken sin rättmätiga plats bör konservativa arbeta efter att åstadkomma ett konservativt psyke, liksom de socialistiska gör. Detta bör för Sture Bolin vara det gemensamma målet som konservativa ska kämpa för, oavsett inriktning.⁴⁹

Sture Bolin återkommer alltså år 1928 till sin kritik av liberalernas universella utvecklingstankar och synen på människans frihet. Människan har inte blivit friare i det liberala samhället, tvärtom. Enligt honom så har den lett till splittring i samhället och olika former av spänningar har uppstått i dess spår. Därför bör inte konservatismen försöka adoptera liberalismen som sin och fortsätta stödja detta samhälle i denna form. Den Nationella Studentklubben i Lund påpekar han är antiintellektualistisk. Och han återupprepar vad han tidigare skrivit i sin uppsats om konservatismen fem år tidigare, att de framförallt har franska konservativa teoretiker som förebilder. Han återkommer alltså också till de tidigare skisserade centrala problem med liberalismens och radikalismens syn på människan, den är en abstraktion och existerar alltså inte i den reella världen. Joseph de Maistres tankar står fortfarande som förebild, men här utvecklar han ytterligare de tankar som tidigare framförts. Bolin menar att det inte ens finns några fransmän, utan istället provencalare, normander, etc. Människor är kanske till och med regionalistiska. Han introducerar här ett nytt begrepp för att förklara vad det egentligen är som håller människor samman; det är traditionen. Men, detta är endast skenbart nytt eftersom han anser att det är dessa som fungerar som bojar på den fria människan, tidigare kallade han det landet och kulturen. Hursomhelst så återkommer Bolin här till det som är centralt i hans syn på det konservativa frihetsbegreppet; frihet är att acceptera traditionens boja.

---

⁴⁸ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

⁴⁹ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

Han återkommer alltså även till begreppet auktoritet, som han starkt betonar som det som kan göra att man kommer ifrån de spänningar som i hans mening har uppstått till följd av det liberala samhället. Genom att acceptera dessa gemensamma auktoriteter så kan det skapas en känsla av samhörighet, och denna underkastelse för en högre princip menar han leder till att den ökade homogeniseringen som sker, och som hotar kulturella särarter inte behövs. Det är alltså kritiken mot nationalismen som han här återkommer till, med dess likriktning och brott mot den historiska utvecklingen. Här tar han dock upp en helt ny tanke, när han försöker förklara hur denna form av samhälle kan komma till. Han vill med inspiration av arbetarrörelsens klassgemenskap, försöka bygga ett konservativt psyke. Endast så kan detta samhälle som kan övergrygga dessa splittringar uppstå.

Alla dessa tankar är ändå något som bygger på tidigare ideologisk uppfattning såsom presenterats i hans uppsats om konservatismen i *Nationell Samling*. Det som är verkligt nytt är hans närmast totala omvändning i frågan om de tysk-folkliga partierna⁵⁰. Tidigare ansåg Bolin ju som bekant att dessa var något att hålla fram på grund av att de var i sanning konservativa, även om de var väl programtrogna särskilt vad gäller deras antisemitism, men nu tar han totalt avstånd ifrån dem. Det är därför av intresse av vad han uttrycker som anledningen därav:

”Så mycket mera gemensamt har den [svensk-fascistiska rörelsen] med den tysk-folkliga rörelsen vilken under efterkrigsåren och inflationstiden lyckades vinna talrika anhängare tack vare den uppgiterade stämning. För var och en, som under dessa år vistades i Tyskland, är de framgångar, rörelsen vann fullkomligt förklarlig. Även deras program med dess två hörnpelare: nationell diktatur och antisemitismen, bli förstäligen. Tidens karaktär gör dem förklarliga.”⁵¹

Antisemitismen kan alltså göras förstäligen genom tidens kontext, med inre slitningar i Tyskland. Han tar alltså här inte avstånd från antisemitismen som sådan, men det är bara tidens *zeitgeist* som gör dem förklarliga i hans ögon. Han fortsätter:

”Mindre förklarligt är, att dessa två prögrampunkter [sic!] kan i någon som helst mån entusiasmera den svenska nationellt orienterade ungdomen. Jag vill härmed visserligen ingalunda hava sagt, att icke rasfrågor böra studeras med intresse på konservativt håll. Men de måste studeras som alla andra frågor, fördomsfritt och med vilja att nå sanningen. De kunskaper jag har om hur man på de håll, jag åsyftar, går till väga, gör att jag emellertid ännu en gång upprepar: hur är det möjligt, att de kunna vinna några anhängare alls. [...] Det är min förvissning att [...] de tysk-folkliga influenserna på den svensksinnade ungdomen försvinna, i den mån det icke ligger något verkligt levnadsdugligt och med en sund konservatism förenligt i dem.”⁵²

Sture Bolin framför här klart och tydligt att de problem som fanns, eller finns, i Tyskland inte kan föras över till Sverige. Han vill alltså varken ha diktatur eller den form av antisemitism som de tyska-folkliga rörelserna står för. Han misstänkliggör även dem som ”ovetenskapliga”,

---

⁵⁰ Dessa tolkar jag som de som tidigare benämnts ”tysk-nationella”, pga närheten i beskrivningen av dem.

⁵¹ Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

⁵² Sture, Bolin, Politiska tal, *Heimdal*, 1928, opaginerad sida.

i den mening att de inte är intresserade av rasfrågor från ett vetenskapligt perspektiv. Han tar alltså avstånd från en svensk-nationell politik där dessa två programpunkter finns med.

5.1.2.2 *SNUoNF, 1934*

I centrum för detta tal ligger de brytpunkter och förändringar som det svenska samhället tidigare gått igenom, och dessa får ligga til grund för den nya politik som Sture Bolin ritar upp. Han inleder med att gå igenom den liberalisering som skedde under 1830-talets Sverige. Förändringen genomfördes med hjälp av sin tids främsta politiska propagandamedel; tidningen, där liberaliseringen av samhälls- och näringslivet fördes fram oförtutet. Om bara de gamla statliga bojorna borttages från näringslivet så kommer människor sades det ”[d]å skall de enskilda individerna kämpa i fri konkurrens i en kamp, som innerst inne är en skön harmoni. Då skall de produktiva krafterna skapa största möjliga lycka åt största möjliga antal människor.”⁵³ Detta stöddes enligt Bolin både av jordbrukarna och de stora fabriks- och bruksägarna, som såg sin produktion stiga. Liberalismens genomförande resulterade därmed i att en liten kapitalägande elit kunde tillskansa sig makten. Under 1880-talet kom nästa brytningspunkt då ånyo propagandan började flöda, nya tidningar bildas, och agitatorer åkte landet runt. Denna gång var det arbetarna som tagit upp kampen, påminner Bolin. Liberalismens genomförande skapade en egen klass av arbetare ”[...]vars sociala höjande var ett livsvillkor för en sund samhällsutveckling.”⁵⁴ Även om liberalismen också lett till något förbättrade villkor för arbetarna, så ledde reaktionen hursomhelst till att socialdemokratin, genom klasskamp, lyckades ta sig till den ställning de har idag.⁵⁵

För Bolin är det en brytningstid de befinner sig i, nu femtio år senare. Återigen far agitatorer över landet, nya tidningar skapas och det propageras för än det ena och än det andra. Folk lämnar återigen de gamla doktrinerna och söker nya, därför är det bra att SNU bryter med den gamla högern för att sträva efter att bli en del av det nya, anser han. Slagorden i de gamla brytningstiderna var individen och senare socialismen, de nya är; korporationerna och nationen, enligt Bolin. Likaså som liberalismen och socialismen kom till av något som sågs som ett ekonomiskt behov under sin tid, så är också detta fallet nu men uppsluppningen sker bakom nationen istället. En av anledningarna är att varje nation är mer och mer tvungen att endast se till sin egen marknad, och det finns menar Bolin en klar tendens att länder

---

⁵³ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 1.

⁵⁴ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 3.

⁵⁵ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s.1ff.

implementerar en politik av självhushållning, med bland annat importförbud och regleringar. Nationen är alltså nu viktigare än något annat, och för Bolin går det inte att se denna utveckling som annat än en tillbakagång till tiden innan liberalismen, då det ekonomiska livet var uppdelat i korporationern och staten reglerade näringslivet.⁵⁶

Denna syn på utvecklingen har enligt Sture Bolin lett till att marxister och ibland även borgerliga kallat dem för ett nazistiskt parti, men även från annat borgerligt håll för marxister. Detta leder honom att konkludera att de varken är höger- eller vänsterorienterade. Det är istället borgarna och marxisterna som befäst sina positioner mot varandra, och splittrat nationen i en kamp om vilken av dessa ideologier som ska leda landet. Nu är tiden, i Bolins mening, då SNU och NF ska kämpa om framtiden, där de förra har ägt förtiden. Liberalismen anser han har sin tid bakom sig. Istället för skön harmoni har den fria konkurrensen lett till en situation där alla slåss mot alla och den enda friheten har varit för ”[...] de starka att ytterligare förtrycka de svaga.” Och den fria handeln mellan länderna ”[...] skulle leda till ökat välstånd för dem alla [...] [men] vårt lands modernisering skulle vara slagen i spillror, om vi inte vid två tillfällen ett helt annat system kommit till användning.”⁵⁷ Desutom påpekar Bolin att den produktionsökning som trots allt skett inte kommit hela befolkningen till del. Mot högern lägger han det till last att de visserligen inte är lika starkt liberala som de borgerliga partierna, men att de trots detta sätter sig upp mot sociala och ekonomiska reformer som skulle kunna göra att produktionsframgångarna faktiskt kommer folket till del.⁵⁸

En stor del av den politik som Bolin framför ska kunna råda bot på problemen i landet är att fackföreningsrörelsen inkorporeras i det ekonomiska och sociala programmet, allt enligt den nya korporationstankens idéer. Dessa ska inte ses som något ont utan gott, då den i hans mening bör bedömas efter allt det goda fackföreningarna har fört med sig. Den gamla högern står alltför nära liberalismen på det ekonomiska området, med sin strävan efter en låglöneekonomi, i Bolins ögon. SNU och NF vill istället bygga en nation som inskränker den rena liberalismen, både uppifrån och nedifrån. Uppifrån genom lagar och regleringar som ser till att företagare inte kan handla despotiskt över sina underlydande, samt nedifrån genom olika sorters korporationer som ser till att dessa lagar och förordningar följs. Sture Bolin vill att SNU och NF tar hjälp av samma typ av agitation som vid tidigare brytningstider med

---

⁵⁶ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 3ff.

⁵⁷ Bägge citaten, Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 7.

⁵⁸ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 6f.

målet att företagarna [...] bli[r] nationens lojala tjänare [...] [SNU o NF ska] verka för ett utbyggande av en lagstiftning, som omöjliggör den enskilde företagaren att söka utnyttja sin ställning till skada för det hela.”⁵⁹ SNUoNF har i Bolins mening ingenting att frukta från varken liberalismen eller konservatismen, då den förra är svag och den senare ändå i hans mening blott tagit till sig det liberala arvet. Detta kan i hans ögon bara betyda en sak: ”Ty det lär oss den historiska erfarenheten, att vad ett konservativt parti kämpar för, det hör obevekligt historien till. Och har konservatismen blivit till liberalism, så lever den förvisso i sin levnads yttersta timmar. Framtiden tillhör då något annat.”⁶⁰

Nej, liberalismen är enligt Sture Bolin inte den största motståndaren, det är istället marxismen. Denna har förvisso gått i täten för korporationer och socialdemokratin har ökat nationens makt över näringslivet, men den har samtidigt skapat en dubbel klasskänsla. Dels av de som innefattas av den men även av de som står utanför, därför är det nu två olika läger i nationen, vilket Bolin anser är oacceptabelt. Istället för att ta till sig nationen så ser fortfarande arbetarrörelsen skapandet av sin egen international som räddningen. Han återkommer till att marxismen hänger ihop med liberalismen. Dels genom att marxismen skapades via den nya ekonomiska situation som uppstod, och dels i deras internationalistiska och gränslösa syn – där liberalen sätter individen främst, medan marxisten sätter klassen främst. Så enkelt kan dock inte nationen åsidosättas, framhåller Bolin. Klasskampen måste slutligen och definitionsmässigt leda till de andra klassernas utrotande, den har inget annat slut än proletariats diktatur. Det är därför enligt honom omöjligt att skapa en samförstånds- och socialfred inom nationen med dessa två.⁶¹ Om socialdemokraterna säger han således: ”[d]et socialdemokratiska partiet är till sitt innersta väsen ett klassparti, och så länge det är fallet är det vår huvudmotståndare. Men skulle partiet eller delar därav vilja göra rent hus med sin marxistiska åskådning och gå den franska nationella socialistismens väg, äro vi beredda att räcka fram vår hand.”⁶²

Detta påpekar Sture Bolin kan låta som nationalsocialism, men det är det inte. Förvisso har han inget problem med att erkänna att idéinnehåll från utlandet kan användas som influenser, men i detta fall är det just dess idéinnehåll och mentalitet som kan vara rimligt:

---

⁵⁹ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 10.

⁶⁰ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 11.

⁶¹ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 11ff.

⁶² Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 13.

”[...] vi nationella, äro icke sinnade, att bekämpa klasshat och klassöndring för att istället hänge oss åt raset [sic!] och rassöndring. Aldrig! [...] Nej, det idéinnehållet och den mentaliteten hör ej hemma hos oss i SNUoNF. Det hör inte hemma i Sverige. Och därför vandra vi på våra egna, fullständigt våra egna vägar – ej nazisternas väg, ej högerns, ej vänsterns, men den nationella vägen.”⁶³

De är alltså inte nationalsocialister utan nationella. Vad denna nationella väg innebär i Bolins tappning är att en författningsändring är nödvändig. Regeringsmakten måste stärkas på utskottens bekostnad. Första kammaren ska avskaffas och istället ska ett slags sakkunskapsråd upprättas utanför riksdagen. Partiväsendet såsom det är måste reformeras och klass och intressepartierna upphöra, till förmån för ett nationellt folkparti som sätter nationen före särintressena och enar folket under sig. Annars anser han inte att regeringsmakten kan bli tillräckligt stark för att nationens ökade makt över näringslivet kan ske. Och det behövs, för enligt Bolin är ”skapandet av en anda av samhällssolidaritet och den korporativa staten, näringsreglerande statens uppbyggande [...] i närvarande stund det enda medlet att nå ett klassfritt samhälle.”⁶⁴ Där det fanns brytningstider förr, och nya tider tågade fram, så har det nu blivit tid för den vaknande nationen, konkluderar Bolin.⁶⁵

Här går alltså Sture Bolins kritik av liberalismens frihetstankar igen, även om kritiken nu förflyttar sig enbart till det ekonomiska systemets ”frihet” där den tidigare väldigt mycket fokuserade på den fria personlighetens ”autonomi”. Denna menar han inte har lett till någon frihet alls, utan liksom i sitt tal till Heimdal 1928 så har det lett till klassplittring och spänningar inom nationen. Skillnaden mot tidigare är att han då inte beskrev konkret hur splittringen skulle övervinnas, förutom med hjälp av att människor accepterade yttre auktoriteter. Nu framför han som komplement till auktoriteten ett nytt ekonomiskt system som överbryggat de slitningar som det liberala ekonomiska systemet skapat. Detta ska alltså byggas underifrån av korporationer och överifrån samtidigt med mer statlig kontroll. Två stora förändringar i Bolins tänkande kan skönjas här, och det ena är vad som egentligen är auktoriteten. Han nämner aldrig den eller dem vid namn, såsom han tidigare gjort, men det är inte svårt att se att auktoriteten är den ”högre princip” som han vill ena folk under; nationen. Detta är bojan som de måste acceptera. Skillnaden är alltså ytlig i den meningen att det fortfarande är yttre naturliga auktoriteter som människor ska underkasta sig och på så sätt skapa gemenskap i riket. Samtidigt så är det ju inte de historiskt kulturella auktoriteterna, eller traditionen, han pekar ut, men detta kan också bero på att han faktiskt inte definierar vad som

---

⁶³ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 14.

⁶⁴ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 15.

⁶⁵ Sture, Bolin, Politiska tal, *SNUoNF*, 1934, s. 13ff.

ligger i nationsbegreppet. I den programförklaring han lägger fram är det ju tydligt att kungen kommer att åtminstone sitta kvar samtidigt som ingen av dem kommenteras. Den andra skillnaden är synen på staten, som nu får en stor roll i samhället för att jämna ut skillnader och överkomma splittring. I hans tidigare tänkande skulle staten hålla sig ifrån samhällslivet i så stor roll som möjligt, nu får den en stor roll. Det kan dock vara så att Bolin anser att samhällslivet och ekonomin inte är detsamma, varför det skulle kunna handla om en mindre förändring i hans faktiska tänkande. Oavsett så är det en stor förändring i det praktiska tänkandet.

Frihetsbegreppet som Bolin här förespråkar är alltså på många sätt densamma, frihet inom nationens gränser. Däremot tar han nu avstånd från konservatismen, även detta kan på ytan se ut som ett stort avsteg från hans tidigare uppfattning. Men, detta är i min mening felaktigt då det ju faktiskt är så att han 1928 kritiserar den konservativa flygel som tagit liberalismen till sin. Nu fullbordar han bara den tanken, och tar helt avstånd från en konservatism som i hans ögon egentligen bara är liberalism i annan förklädnad. Eftersom han drar slutsatsen att de båda universella ideologiernas tidevarv är över och en ny värld av ekonomisk självhushållning och korporativism, inom nationen, nu tagit vid. Att ge staten en ny starkare roll kan mycket väl sägas gå emot hans tidigare organiska utvecklingssyn på samhället, där staten ska hålla sig borta från samhällslivet. Hans stöd till socialdemokratiens politik, förutom dess klassidentitet, förstärker denna syn. Det kan dock även tolkas så att denna nya utveckling är en del av samma organiska utvecklingssyn som tidigare presenterats, där det nu på grund av historiska förändringar blivit dags för vad han beskriver som en återgång till ett samhälle som såg ut som tiden innan de båda universella ideologiernas inklampande. Därför behöver det här inte vara intellektualism – som han tidigare tagit så stort avstånd ifrån – utan istället är det de historiska omständigheterna som tvingar fram denna nya lösning. Men återigen är det en stor förändring i det praktiska tänkandet.

Det är även värt att notera att Sture Bolin återigen framhåller just den franska nationalismen, i detta fallet i form av franska socialisters nationalism. Än mer intressant är det att han tar ytterligare ett steg bort från allt som har med tyskt rashat att göra. Kom ihåg att tidigare, först år 1923, visade han förståelse för att det existerade antisemitism i Tyskland även om han tog avstånd ifrån de rasistiska excesserna. Han tyckte trots det att detta parti var ett föredöme eftersom detta var ett riktigt konservativt parti. Därefter i talet till Heimdal 1928 så tog han ytterligare avstånd från den antisemitism som där existerade, samtidigt som han påpekade att det var förståeligt på grund av hur tidsandan såg ut där. Det var ingenting som i hans ögon var

förenligt med svensk konservatism. Den ställning han nu intar tangerar den tidigare, men nu finns det varken förståelse för att den finns där, eller gör annat än totalt förkastar den. Det är den nationella principen som står högst för Sture Bolin, det vill säga att de som sätter denna främst ska vara en del av det stora hela. Varken idéinnehållet eller mentaliteten har någonting i den svenska nation som Sture Bolin vill bygga, att göra.

5.1.2.3 Sverige på vakt, 1940

”Ett år har gått, händelserikare än något tidigare.”⁶⁶ Så dramatiskt inleder Sture Bolin historien om en värld satt i brand, där Sverige står omringade av fallna nationer. Att säga så är ingen överdrift rent historiskt framhåller han och gör en resumé av det som skett. Polen som det tidigare tog 23 år och tre delningar för att upphöra som nation, försvann nu på några få veckor. Det går inte att ta miste på hans ilska över det skedda när han fortsätter: ”Nio andra riken, därav en stormakt, har under de sista fem månaderna lagts i bojor, slagits till marken eller förintats.”⁶⁷ Sverige är numera instängt och havet oss oåtkomligt, samtidigt som vi själva stänger inne oss. Vi står nu på vakt. Bolin ägnar resten av talet åt att försöka historiskt söka efter tider då Sverige stått i total försvarsberedskap, på vakt, och finner intressant nog några sådana perioder.

Detta tal är intressant så tillvida att hans ordval om andra världskrigets inledande år inte kunde vara tydligare. Detta är en historisk oförrätt som skett, där andra nationer helt upphört att existera eller ligger under ett ok av utländsk ockupation. Är detta månne vad han menade med att stater inte ska kränka andras nationsgränser? Detta är vad den nationalism och imperialism som han tidigare kritiserade får till följd om inte stater respekterar varandra. Så tillvida är det en god avslutning på hans politiska skrifter. Han nämner förvisso inte Tyskland vid namn, men det är svårt för att inte säga omöjligt att inte se att det är dit ilskan riktas.

---

⁶⁶ Sture, Bolin, Politiska tal, *Sverige på vakt*, 1940, s. 1.

⁶⁷ Sture, Bolin, Politiska tal, *Sverige på vakt*, 1940, s. 1.

5.2 Samtidens bild

Av breven får vi reda på en mängd saker, framförallt så har fokuset hamnat på den officiella bilden av Sture Bolin. För att se om det officiella Sverige accepterade honom eller om de såg på honom som något annat än en framstående vetenskapsman? Framförallt så kan detta berätta för oss om hur man såg på Sture Bolins roll och politiska åskådningar.

5.2.1 Breven

I två brev av rent privat karaktär får vi reda på att Sture Bolin utträdde ur SNF, hösten 1940. Så utgår både Torsten Dahlberg, professor vid Göteborgs Universitet, i ett brev den 27/10 1940, samt risdagsledamot Bertil Lidgard, den 21 november 1940, ifrån att det var partiets tyskorientering som fick honom att gå ur partiet. Dahlberg ger oss till och med datumet den 27 oktober för hans utträde.⁶⁸ Att detta skulle vara anledningen tror sig Dahlberg veta på grund av att: ”[...] de nationella/ som Du också någon gång själv antytt/ voro väl intensiva beundrare av Tyskland [...]”. Vi kan naturligtvis inte veta när denna konversation skulle ha ägt rum, men det är ju klart en tid tillbaka varför Sture Bolin måste ha känt till den orientering som förbundet dragit sig åt, men trots detta inte lämnat den. Hursomhelst, så säger det ju också klart och tydligt att han inte tyckte om denna utveckling. Utträdet kom ju bara några få månader efter att Elmo Lindholm ersattes av tyskvänlige Sandström som ordförande. Samt en månad efter det slutna möte där SNF deltog tillsammans med andra, nazistvänliga partier, för att försöka bilda en enad front. Även om denna dock aldrig tog vid, så tyder det ändå på den riktning mot nazityskland som partiet drogs emot.⁶⁹

Det officiella Sveriges syn på Sture Bolin blir tydlig bara vid att presentera ett axplock av den stora mängd kontakter som hölls med honom från myndighetshåll. Så har till exempel Kungliga utrikesdepartementet nära brevkontakter med honom under 15 års tid, mellan 1940 och 1955.⁷⁰ Så skriver Östen Undén, utrikesministern, 8/8 1945, och ber honom delta i redaktionsnämnden för en framställning av Sveriges utrikespolitik under kriget. I ett brev från Kungl. Utrikesdepartementet daterat 1/8 1945 konfirmeras att han får uppdraget som medlem

---

⁶⁸ Detta har dock inte kunnat konfirmeras i den tidning som pekas ut av Dahlberg, SvD, där Bolin skulle ha tillkännagivit utträdet ur SNF.

⁶⁹ Löow, op. cit., s. 110, 114.

⁷⁰ Så verkar han också ha varit anställd där under en längre tid. Odén, Birgitta, ”Sture Bolin”, Vetenskapssocieten i Lunds årsbok 1964, s. 128.

i redaktionsnämnden såsom sakkunnig. Senare, 25/11 1949, skriver Undén åter för att underrätta att Bolins uppdrag nu officiellt upphört. Att självaste utrikesministern själv skriver till honom i ärendet får sägas testamentera till den höga status som Sture Bolin hade inom den officiella sfären. Den familjära tonen visar också på att de är vänner, eller i varje fall väl bekanta med varandra, och fortsätter att vara det under Undéns tid som utrikesminister. Ambassadör Wilhelm Winther konfirmerar att Bolin höll en nyckelroll inom nämnden då han dels ber om ett bokcitat för deras gemensamma arbete med vitboken samt att Bolin själv sammanställt åtminstone en vitbok.

En annan och mycket viktig kontakt som tydligt visar upp den bild av Sture Bolin som svenska myndigheter höll, framgår i de brev som skickades från statens arbetsmarknadskommision till honom. Dessa angår nämligen flyktingmottagandet i landet, där Bolin anställde och organiserade akademiker på flykt från det ockuperade Europa, å institutionens vägnar. Det första bevarade brevet från kommissionen är daterat 13/10 1943, men det framgår bland annat av Carl Magnus Rydbergs brev till honom från den 18/3 1940 att han redan då var inblandad i dylika ärenden.⁷¹ Han var alltså en av dem som var ivrigast med att hjälpa flyktingar under kriget och sågs av andra som en som gärna tog hand om dessa människor. Men kulmineringen på det officiella Sveriges positiva syn på Sture Bolin, såsom den är relaterad till min undersökning i varje fall, är ett brev daterat den 6/2 1951, från Tidens Förlag. I detta ber de honom medverka i en Festskrift för Sveriges dåvarande socialdemokratiska statsminister Tage Erlander⁷².

En annan del av Bolins karaktär som framgår via breven är hur antinazister uppfattade honom under kriget. Detta måste ju sägas vara en ganska viktig sak att se om det fanns någon kontakt och hur denna i så fall såg ut. Jag har i breven funnit två brev relaterade till detta varav den första är skriven av Georg Kahlson, professor vid Lunds Universitet, daterat den 12/2 år 1942. Detta är ett fascinerande brev på många sätt, men för oss främst eftersom det beskriver hur han såg på Sture Bolin. I brevet redogörs för hur kolleger vid Göteborgs Högskola föreslagit att föregå framtida förföljelser av norska trakasserade vetenskapsmän med en redan skriven och signerad protestlista, som skulle kunna distribueras omedelbart vid dess händelse.

---

⁷¹ Odén framhåller att denna verksamhet var omfattande, och att bland de som gavs arbete var judar från Polen. Odén, Birgitta, "Sture Bolin. 'En världsstjärna' inom historieforskningen", red. Björk, Ragnar & Johansson, W., Alf, *Svenska Historiker. Från medeltid till våra dagar*, Stockholm, 2009, s. 515.

⁷² Enligt Birgitta Odén var de två vänner sedan studietiden, alltså trots att de kom från två vitt skilda politiska läger. *Ibid.*, s. 522.

Att detta skickas till Sture Bolin kan bara betyda att han anses som en person villig att skriva under denna typ av skrivelse, eftersom han var emot den nazistiska politiken där.⁷³ Bekräftelse på att han verkligen ansågs vara antinazist får vi av litteraturprofessorn i Lund, Olof Holmberg, som i ett brev till honom år 1945 med egna ord skriver: ”Jag hör till min förskräckelse av Lombard att det är din och andra antinazisters mening att nedlägga rösterna då frågan Kornitzky⁷⁴ om fredag kommer upp.” Tydligare går det inte att sägas. Sture Bolin sågs inte på något sätt som befläckt av nazismen, utan tvärtom som dess motsats.

Det officiellas syn på Sture Bolin var alltså den av en vetenskapsman som man kunde förlita sig på, samt som kunde fraternisera med rikets elit såväl under som efter kriget. Likaså såg de aktiva antinazisterna på honom som en likasinnad. Likaså talar hans gärningar för flyktingar, tillsammans med de som gavs i arbetets inledning, att han inte var eller sympatiserade med nazisterna. Det är då rimligt att sluta sig till att han dels inte var nazist, samt att han aldrig under kriget eller efter associerades med denna.

5.2.2 Nekrologerna

Det skrevs två nekrologer som publicerades kort efter Sture Bolins död, av Erik Lönnroth och Jerker Rosén, samt en året efter av Birgitta Odén. Alla tre författarna skisserar upp en väldigt likvärdig bild av honom, både i form av hans akademiska arbete, hans person men även hans politik. Tonvikten lägger de dock vid olika delar i sin beskrivning av hans gärning, om än att de alla främst diskuterar hans i deras ögon stora vetenskapliga gärning. Erik Lönnroth slår till exempel ett stort slag för den regionala forskning som han genomförde, med Skånes historia i centrum. Men även de forskningar inom numismatiken framhåller han som framstående, vilket både Rosén och Odén instämmer i. Särskilt hans installationsföreläsning *Muhammed, Karl den Store och Rurik* framhåller alla tre som ett av hans största ögonblick och som gjorde honom berömd inom detta fack över hela världen – en ”världsstjärna”⁷⁵ till och med, om vi ska ta Lönnroth på hans ord. Även hans samtidshistoriska gärning är något som alla tre

---

⁷³ Se Oredsson op. cit., s. 156.

⁷⁴ Kornitzky var lektor i tyska vid Lunds universitet, Ibid., s. 172.

⁷⁵ Lönnroth, Erik, ”Sture Bolin död”, *Ale*, 1963:1, s. 30.

författarna tar upp som en särskild genre, särskilt som det är en så märklig kombination, tillsammans med hans specialisering på äldre medeltid.⁷⁶

Det var under upploppet till andra världskriget som hans samtidshistoriska forskningar började på allvar, då världen började röra sig mot krig. Särskilt Lönnroth och Rosén framhåller detta arbetes styrka, då vid boken *Det ensidiga våldets* tryckning år 1944 och den information som kommit fram om världskrigets genesis 20 år senare inte hade förändrats nämnvärt under tiden. Det är i samband med detta arbete som Lönnroth tar upp hans politiska åskådningar och skriver då att: ”han var i ungdomen högerradikal, påverkad av franska högerteoretiker, men blev under Hitlertiden övertygad antinazist. Varken den ena eller den andra politiska inställningen fick emellertid komma fram i hans författarskap.”⁷⁷ Den senare punkten understryker Rosén då han menar att Bolin trots det tendentiösa materialet och att han var långt ifrån politiskt oengagerad själv, skrev en text som motstod tidens tand. Hans beskrivning av vad Bolins politik egentligen bestod av är dock inte lika substantiell då han skriver att ” [s]amtidigt som han arbetat på sin doktorsavhandling, hade han med iver deltagit i de politiska debatter, som präglade 1920-talets lundensiska studentliv.” Samtidigt så återger han den känsla för politik och världspolitiska händelser som Bolin kände under denna tid, när han fortsätter: ”Den som närmare lärde känna Sture Bolin på 30-talet, [...] kan ännu erinra sig, hur en intensiv diskussion om något medeltida problem kunde abrupt avlösas av en minst lika intensiv diskussion om dagens brännande politiska frågor och utgången av det krig, som han tidigt förutsåg.”⁷⁸

Alla tre författarna har bara stora ord att säga om personen Sture Bolin, och verkar vara överens om att han var en udda person full av spontanitet – som ”ett barn”, enligt Lönnroth. Både Rosén och Odén pekar på det intryck han kunde ge yngre studenter, som kunde fyllas av rädsla vid de märkliga situationer som han ofta försatte dem i under tentamina, då ämnen som inte skulle beröras togs upp som huvudpunkter. Samtidigt så beskriver alla författarna honom som en stor tänkare, och med en självständighet i tänkandet som var få förunnade. Det är spänningen mellan dessa extremer som fick Odén att summera: ”Sture Bolin var en paradox

---

⁷⁶ Lönnroth, Erik, ”Sture Bolin död”, *Ale*, 1963:1., Rosén, Jerker, ”Sture Bolin. Minnesord”, *Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. Årsberättelse 1962-63*, Lund, 1963., Odén, Birgitta, ”Sture Bolin”, *Vetenskapssocieten i Lunds årsbok 1964*.

⁷⁷ Lönnroth, op. cit., s. 31f.

⁷⁸ Bägge citaten: Rosén, op cit., s.29.

[...] [o]ch ändå fanns enheten där i liv och forskning.”⁷⁹ Den helhetsbild vi ges av Sture Bolin är alltså av en stor vetenskapsman, med en udda och unik karaktär. Hans politiska åskådningar läggs det inte särskilt stor vikt vid, men de är ändå så pass viktiga drygt 20 år efter hans frånfälle från SNU att ämnet tas upp av Lönnroth. Att bilden av honom är av en antinazist är dock tydlig i dessa båda framställningar. Samtidigt som det kan vara värt att notera att även Lönnroth pekar ut hans förebilder som franska.

---

⁷⁹ Lönnroth, op. cit., s. 32., Citat: Odén, ”Sture Bolin”, Vetenskapssocieten i Lunds årsbok 1964., s. 133., Rosén, op. cit., s. 30f.

6 Diskussion och slutdiskussion

Sture Bolins centrala politiska åskådningar samt vilken orientering han lutade åt, måste nu ses som tämligen klarlagda vid det här laget. Dessa går att identifiera som starkt influerade av franska högerteoretiker, även om intensiteten i dessa falnar över tid och innehållet förändras. Den organiska samhällssynen med olika kulturella storheter, såsom kyrkan, provinsialismen och den samlande monarkin - dessa yttre naturliga auktoriteter som ska binda människor samman, trots att några människor inte finns, är just influerade av dessa. Det bör dock klargöras att det går att ha franska teoretiska förebilder, utan att vara franskorienterad. Men materialet säger något annat; det är fransk nationalism han ställer främst genom tio års politisk utveckling och han är det således alltså även i praktiken. Inte bara det, Bolin framställer 1924 Bismarcks statsbildning som något av en antikonservatism i hans mening. Förvisso bör denna nation ingå i beskrivningen av de fallna stater som han begråter i sitt tal inför föreningen Heimdal år 1928, men i övrigt visar han inte någon fallenhet för det tyska i allmänhet. Sverker Oredssons tes – att Bolin inte skulle vara franskorienterad, utan egentligen tyckte om det Kejsarliga Tyskland, men kopplade samman dess efterföljarstat med judar och socialdemokrater, vilket var det som i sin tur ledde honom att stödja Frankrike i Ruhrkonflikten – kan således inte sägas hålla.

Istället stödjer undersökningen både Wärenstams och Torstendahls beskrivning av Bolin såsom franskorienterad. I ett vidare perspektiv måste den dock kunna användas även som partiellt stöd för Torstendahls tes att det framförallt var den nya ekonomiska politiken i SNU som ledde fram till brytningen med Allmänna Valförbundet, gentemot Wärenstams som istället anser att det var på grund av att SNU närmade sig nazismen. I Sture Bolins tänkande har det visat sig vara en stor kontinuitet vad gäller frihetsbegreppet, varför den ideologiska skiljelinjen inte kan sägas ha varit särskilt stor. Istället är den stora skillnaden – i praktiken åtminstone – den ekonomiska modellen med korporativism samt statens nya roll som reglerande organ uppifrån. Detta är i varje fall den stora skillnaden som gått att se i Sture Bolins tänkande, men den kan naturligtvis inte användas för att dra några slutsatser om varför Allmänna Valmansförbundet valde att bryta kontakten med SNU.

Vad gäller Sture Bolins antisemitism måste vi ringa in hans antisemitiska föreställningar innan det går att göra någon definitiv bedömning. Vi måste också komma fram till vad som är rimligt att säga. Han skriver och är medredaktör för en tidning där öppen antisemitism

förekommer, ett gott exempel på detta är exempelvis titeln *Den vandrande juden. Ett bidrag till kommunismens psykologi*, av Gustaf Olsson.⁸⁰ Juden är naturligtvis Karl Marx, vars ideologi vandrar från land till land och världsdel till världsdel. Av detta faktum i sig kan vi säga att denna form av antisemitiska uttryck antingen är accepterat eller i varje fall tolererat, av Sture Bolin. Men, det går inte att tillskriva honom dessa åsikter bara för att de existerar i samma tidning som han själv medverkar till. Dessa kan bara hans egna ord få ge uttryck för. Det kan även vara av intresse att se på vilken typ av antisemitism som trots allt framkommer i Sture Bolins skrifter. I den ena texten, framförd av Torstensson, framkommer vad som väl närmast kan benämnas som ”grosshandlarantisemitism” vilken bygger på stereotypen av en jude och kanske snarare bör ses som en attityd än en ideologi, åtminstone i detta fall där det inte åtföljs av något rasbiologiskt resonemang.⁸¹ Inte heller talet i *Sydsvenskans* artikel går det att dra för stora slutsatser av vad gäller hans antisemitism, särskilt som han argumenterar mot en rasbiolog för sin sak. Om vi ska acceptera Torstendahls framställning av Bolins åsikt, att antisemitismen är en viktig del av den konservativa ideologin, så behöver detta ingalunda betyda att detta var baserat på rasbiologiska grunder, utan det kan lika gärna vara så att det var en gammeldags kulturkonserverativ antisemitism som han representerade.

Under samma tid som de andra framförda källorna så tar han ju, om än i milda ordalag, avstånd ifrån den form av rasbiologisk antisemitism som det tysk-nationella partiet stod för, utan att på något sätt ta avstånd ifrån företeelsen antisemitism som sådant. Tvärtom så framhöll han det som ett föredömligt parti, just på grund av att det var i sanning konservativt. Vilket redan konstaterats kan sägas stödja Torstendahls framställning. Men det var för Bolin inte rimligt att utesluta någon från partiet bara på grund av att de hade ”judeblod” i sig, alltså på rasbiologiska grunder. År 1928 så uppvisar han inte alls åsikten att antisemitismen eller rasbiologin som sådan har någonting att göra med konservatismen *per se*. Han visar dock förståelse för att det fanns antisemitism i Tyskland under denna tid, tidigt 1920-tal, det var menar han på grund av tidsandan, men påpekar att detta inte har någonting i Sverige att göra, vilket ytterligare förstärker bilden av att han inte ansåg det vara en del av konservatismen. Dessutom så hånar Bolin de tysk-folkliga partierna samt deras svenska motsvarigheter som anser att antisemitismen på programmet skulle vara viktigt. Rasbiologi ska studeras som vilket annat ämne som helst, menar han, det vill säga som den vetenskap denna uppfattades

---

⁸⁰ Olsson, Gustaf, ”Den vandrande juden. Ett bidrag till kommunismens psykologi”, *Nationell samling*, 1923:3.

⁸¹ Berggren, Lena, *Nationell Upplysning. Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria*, Stockholm, 1999, s. 88f.

som under denna tid, samt att detta skulle ske utan att några värderingar skulle läggas in i det. Och sist så tar han 1934 under nationalsocialismens tidevarv kraftfullt avstånd från deras politik av rashat, och påpekar återigen att detta inte har någon plats i Sverige. Han visar inte heller med ett enda ord att rashatet är förståeligt ens i Tyskland – Sture Bolin har då alltså flyttat sig ännu ett steg längre bort från den redan svala hållning han hade till rasbiologisk antisemitism under tidigt 1920-tal.

I den på många sätt fascinerande Allmänna Valmansförbundets broschyr mot nazismen som utdelades år 1933, kan vi läsa om deras inställning till den tyska antisemitismen:

”[...] även det ett faktum som ådagalägger hur främmande nazismen är för svenska förhållanden. I Tyskland är det starka judiska folkinslaget ett allvarligt problem, därom behöver man inte tvista. Men steget är mycket långt från ett erkännande härav till en anammelse av den barbariska antisemitism, som nazisterna predika. [...] En folkvårdande konservatism underkänner ingalunda de rasbiologiska frågornas betydelse. Likväl måste man taga avstånd från det absoluta fördömandet av vissa folkgrupper på så sätt som nazismen både i Tyskland och hos oss plägar göra. Till sist kommer det inte an på om vi äro »långskallar» eller »kortskallar» eller om vi representera den ena eller den andra blandtypen, det kommer an på vad skallarna innehålla. [...] Rashat – liksom klasshat – är även oförenligt med vår uppfattning av det kristna evangeliets ovillkorliga kärlekskrav.”⁸²

Jämför de åsikter som framkommer i denna broschyr och du finner att redan 1928 så tog Sture Bolin avstånd ifrån den tyska antisemitism som extremhögerpartierna visar upp. Året efter Allmänna Valmansförbundets broschyr så tar han betydligt större avstånd ifrån det nazistiska rashatet än vad ens den reguljära högern gör här. Han visar nämligen inte längre på någon form av förståelse för att den finns ens i Tyskland – han erkänner inget tyskt judiskt problem. Om han ska kallas rasist på denna basis, så är det mycket möjligt att större delen av den dåtida svenska befolkningen bör benämnas rasister, i vilket fall ordets mening tappar innebörd.

Det ligger som redan nämnts en kvalitativ skillnad i Torstendahls framställning av Sture Bolins antisemitism och Oredssons. Där Torstendahl kallar det inslag av rasbiologiskt tänkande så kallar istället Oredsson personen för rasist, där den ena är personlig och moraliserande medan det andra inte är det. Frågan, som berördes ovan, måste då uppstå om det är rimligt att benämna någon för rasist i rasbiologins tidevarv? Och om det är rimligt, vilka kriterier bör i så fall ställas för att kunna göra detta? Det var ju trots allt så samhället och vetenskapen såg på människor under denna tid. Det finns ingen sanning, brukar postmodernister säga, men det finns däremot menar jag goda och dåliga tolkningar av samma företeelse. Här menar jag att beskrivningen av honom som rasist är en dålig tolkning. Däremot så anser jag att Torstendahls framställning där han istället kallar det för ”inslag av

---

⁸² Wärenstam, op. cit., s. 328f.

rasbiologiskt tänkande” ligger närmare sanningen. Även om den antisemitism som han visat upp i min mening ligger närmare den gamla kulturkonservativa – som vilade på konfessionella grunder – så använder trots allt Sture Bolin själv ordet ”ras” och ”rasbiologi” i samband med sina uttalanden. Detta måste därför kunna godtas som en rimlig framställning av hans antisemitism. Oredsson skriver även att Sture Bolin var rasist under inte bara 1920-talet, utan även under 1930-talet, utan att föra fram någon källa att stödja detta senare årtionde på. Jag har däremot kunnat uppvisa motsatsen och hans antisemitism är som Mark Twain en gång sägs ha uttalat om sin död: ”något överdriven.” Det går naturligtvis inte att garantera att Bolin innerst inne inte var en rasist, i ordets rätta bemärkelse, varken under 1920 eller 30-tal. Men det går bara att dra slutsatser baserat på källmaterialet och deras språk ger oss en annan sanning.

Breven och nekrologerna talar sitt tydliga språk om hans krigstida och efterkrigstida samtids syn på Sture Bolin. Det officiella Sverige inte bara accepterade honom utan han fick även uppdrag, såsom vitboken, av högsta möjliga vikt som en historiker under sin tid kunde hjälpa det officiella Sverige med. Han hade under lång tid nära och regelbundna kontakter med Utrikesdepartementet, och fraterniserade med både utrikesministern samt statsministern efter kriget. Han sågs varken som någon extremist eller som om han vore nazistbefläckad. Dessutom tog Bolin hand om politiska flyktingar från de ockuperade länderna i Europa och satte dem i arbete så gott han kunde, redan år 1940. Andra kända antinazister benämner honom uttryckligen som just en antinazist. Även nekrologerna ger en mycket positiv bild av honom, såsom obefläckad av nazismen. Slutsatsen måste bli att han i sin krigstida och efterkrigstida samtid inte sågs som varken nazist eller sympatisör, utan tvärtom som dess antites. Sammantaget är resultatet att Hübinette inte har något fog för att lista Sture Bolin såsom varken nazist eller dess sympatisör. Det faktum att Sture Bolin såsom redaktör för Svensk Uppslagsboks historiesidor, dåtidens motsvarighet till National Encyclopedin, fick lov att skriva både dess artikel om nationalsocialismen och om antisemitismen efter kriget, talar återigen ett språk som är oförenligt med anklagelserna mot honom.

6.1 Slutdiskussion

Det har genom arbetet gått två skilda linjer, varav den ena är om det går att karakterisera Sture Bolin som en rasist, och den andra om han var nazianstucken. Och det krävs innan dessa två linjer nu konvergerar, ett förtydligande. Sverker Oredsson har aldrig skrivit eller uttryckt att Sture Bolin skulle vara nazianstucken, undersökningen om han var fransk- eller tyskorienterad handlar alltså främst om hans tes höll. Denna hänger dock ihop med den andra linjen så till vida att den hjälper att bevisa att han faktiskt i sitt politiska tänkande inte var tyskorienterad. Den andra linjen är alltså riktad mot att han publicerats på en lista över nazister eller deras sympatisörer av Tobias Hübinette, och hur väl detta stämmer överens med verkligheten. Här har det varit viktigt att kunna spåra hans politiska influenser och orientering under tiden, för att kunna fastställa att han inte varit tysk- eller nazistvänlig någon gång under den undersökta perioden, och att han inte heller har uppfattats som om han var det av sin samtid. Detta arbete är dock inte skrivet som en polemik emot någondera av dem, eller som ett karaktärsförsvar av Sture Bolin. Inte heller är poängen att endast klargöra hur det egentligen var, eller med ett bättre uttryck, hur den bästa tolkningen ser ut. Istället är det för att få upp till ytan något vidare. För att berätta någonting om samhället idag, som annars är svårt att få fram i ljuset. Det är därför som samtidens bild av Sture Bolin är så viktig att framställa och fastslå under och efter andra världskrigets slut. Detta kommer förhoppningsvis att bli klart i mötet mellan linjerna och det teoretiska ramverket.

Det teoretiska ramverket bestod som bekant av den *nazistiska associationssfären* som Östling benämner den. I den ingår dels *den absoluta stigmatiseringen*, *den partiella stigmatiseringen* samt *den sekundära stigmatiseringen*. Resultatet säger väldigt tydligt att han inte någon gång var nazist, varken innan, under eller efter kriget, eller av sin samtid associerades med nazisterna. Tvärtom sågs han av dåtida observatörer som en antinazist, fram till sin död. Hur kan detta teoretiska ramverk då vara användbart i Sture Bolins fall? Först måste vi komma ihåg att stigmatiseringen inte behövde drabba bara de som antingen sympatiserade med eller var nazister, i så fall hade bara människor som hör till de första två kategorierna kunnat drabbas. Även en antinazist kunde drabbas av *det sekundära stigmat*, och så skedde även. De behövde bara tillhöra sympatisera med eller försöka försvara någonting som kategoriserades inom den nazistiska associationssfären för att drabbas. Det kan därför vara på sin plats att försöka förklara varför Sture Bolin inte drabbades av det nazistiska stigmat under sin samtid, alltså utöver de redan redovisade resultaten. Så får vi gå till Lönnroths beskrivning av hans politiska uppfattningar i sin nekrolog över Bolin: ”han var i ungdomen högerradikal, påverkad

av franska högerteoretiker, *men* [min kursivering] blev under Hitlertiden övertygad antinazist.” Ta bort bisatsen så får vi två storheter mot varandra. Högerradikal står här mot antinazist, det går alltså inte i Lönnroths uppfattning att vara både och. Då vi också vet att han gick ur SNF, de högerradikala, när de orienterade sig mot nazityskland samt att han under 1945 var med och startade ett liberalt studieförbund, så tog han klart och tydligt avstånd ifrån sina tidigare högerradikala hållningar. Det bör här tilläggas att det i Östlings resonemanger om *den nazistiska associationsfären* framgår att det som decennierna efter kriget sågs som det bärande inom nazismen inte var antisemitismen, utan istället tysk nationalism. Lönnroths beskrivning ger dock indicier på att den tyska nationalismen, som brännpunkt i nazismen, och högerradikalism som sådan kunde det sättas likhetstecken emellan, trots att den var franskinspirerad i både teori och praktik. Om detta går det dock inte att dra några definitiva slutsatser.

Därefter måste vi komma ihåg att han faktiskt blivit stigmatiserad, men efter sin död. Att bli stämplad som rasist är en moralisk bedömning av en annan människa, det är en stigmatisering. Att få sitt namn uppsatt på ett register över nazister och deras sympatisörer är en moralisk bedömning av en annan människa, det är en stigmatisering. Därför måste vi kunna tala om honom såsom stigmatiserad. Likaså som tysk nationalism sågs som överordnat begrepp i associationssfären under tidig efterkrigstid, så förskjuts tyngdpunkten i denna mer och mer, för att under de senaste tre decennierna bli antisemitism istället. Detta gör alltså att stigmat nu kan drabba individen om han omfattas av detta nya överordnade begrepp. Då Bolin ju faktiskt hyst antisemitiska föreställningar, så kan detta nu drabba honom i form av en stigmatisering. Det är visserligen inte så att Hübinette associerar Sture Bolin med nazismen på grund av någon antisemitism eller rasism, detta beror på den inte särskilt raffinerade metoden av ”guilty by association” som han använder; det är nämligen en lista med jul- och nyårshälsningar skickat till organisationen SNF från medlemmar och andra. Men, eftersom tysk nationalism är dött som begrepp och inte kan hota oss idag, medan antisemitismen och rasismen är mer i fokus nu än någonsin tidigare, så beror intresset för dessa organisationer på just att den nazistiska associationssfären förflyttats mot antisemitismen och rasismen. Att bli uppsatt på en lista som nazist eller sympatisör innebär att bli stämplad som antisemit och rasist – och inte högnationalist – stigmat drabbar i graven oavsett hans samtids protester. Likaså kan det sägas att Oredssons framställning av Bolin såsom en rasist, beror just på ovanstående resonemang. I jämförelse med Torstendahls beskrivning av Bolins antisemitiska föreställningar, där ingen personlig värdering läggs in, och Oredssons där den personliga

värderingen är central, så ligger det nästan tre decenniers förskjutning. Och stigmat drabbar oavsett hans samtids protester. Det är dock viktigt att återigen påpeka att Oredsson inte benämner Sture Bolin såsom nazist, om än han menar att Bolin sympatiserade med Hitlers upprustning och utrikespolitik fram till annekteringen av Tjeckoslovakien.

Sammantaget så visar detta alltså på att det inte är förrän under 1990- och 2000-talet som Sture Bolin blev någonting han aldrig tidigare varit. Han blev rasist och nazist eller dess sympatisör. Detta faktum blottlägger någonting om vår tid och frågan reses; varför är vår tid så moraliserande över historien? Detta är ett område för vidare studier för att kunna tydliggöra de strukturer som här blottlagts. Varför kan vi inte heller se att moraliserande sällan är det som är mest moraliskt. Eller hur ska vi annars tolka det som skett med Sture Bolins eftermäle – som gått från världsstjärna till rasist? Den moraliserande pendeln kan inte få lov att bara slå åt ett håll, den måste få lov att slå tillbaka på dem som svingar den i första taget. Under tiden föreslår jag att vi hör sammar Martin Kylhammars förslag – att instifta en ombudsman för de döda som inte längre kan tala för sig.⁸³

---

⁸³ Kylhammar, Martin, ”Biografiska faktoider. Personhistoriens försanthållna felaktigheter”, Rosengren, Henrik & Östling, Johan, red., *Med livet som insats. Biografin som humanistisk genre*, Lund, 2007, s. 153.

Källor och referenser

Tryckt material

Litteratur

Berggren, Lena, *Nationell Uppllysning. Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria*, Stockholm: 1999

Hübinette, Tobias, *Nationalsocialismen i Sverige. Medlemmar och sympatisörer 1931-45*, Stockholm: 2002

Löw, Helene, *Hakkorset och Wasakärven. En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924-1950*, Göteborg: 1990

Nilsson, Karl N. A., *Svensk överklassnazism 1930-1945*, Stockholm: 1996

Odén, Birgitta, Sture Bolin. "En världsstjärna" inom historieforskningen", red. Björk, Ragnar & Johansson, W., Alf, *Svenska Historiker. Från medeltid till våra dagar*, Stockholm: 2009, s. 514-525

Oredsson, Sverker, *Lunds universitet under andra världskriget. Motsättningar, debatter och hjälpinsatser*, Lund: 1996

Rosengren, Henrik & Östling, Johan, red., *Med livet som insats. Biografen som humanistisk genre*, Lund: 2007

Torstendahl, Rolf, *Mellan nykonservatism och liberalism. Idébrytningar inom högern och bondepartierna 1918–1934*, Uppsala: 1969

Wärenstam, Eric, *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och högern 1928 till 1934*, Stockholm: 1965

Östling, Johan, *Nazismens sensmoral. Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, Stockholm: 2008

Tidningar, tidsskrifter och årsböcker

Ale 1963

Nationell samling 1920-24

Sydsvenskan 1923

Vetenskapssocieten i Lunds årsbok 1964

Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lunds årsberättelse 1963

Otryckt material

Offentliga arkiv

Universitetsbiblioteket, Lund (UB)

Sture Bolins arkiv

Hemsidor

Berggren, Lena, projektansökan ”*Mellan konservatism och nationalsocialism - Sveriges Nationella Förbund 1930-1990*”

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.idesam.umu.se/digitalAssets/6/6783_berggren_lena_snf_sve.pdf

Hübinettes, Tobias hemsida:

<http://www.tobiashubINETTE.se/>

”Röster från Ravensbrück”, Kulturen Lund

http://www.kulturen.com/02_just_nu/04_permanenta_utställningar/Ravensbruck/Ravensbruck/index.htm

”Röster från Ravensbrück”, Lunds universitetsbibliotek

<http://www3.ub.lu.se/ravensbruck/index.html>

”The Joseph de Maistre Homepage”, University of Manitoba

<http://www.umanitoba.ca/faculties/arts/history/maistre/maistre.html>